

Inhoudsopgave

Oud Neis september 2022 (3)

Van de besturen 2
Wim Huijbrechts en John Mulder
Ceciel Uitterhoeve

In memoriam Daan Tap 3
Wim Huijbrechts

Uit de oude doos 4
Daan Viergever

**De rijke geschiedenis van
Gelderland** 5
www.boomgeschiedenis.nl

**Historische stoomtreinen
op de (oude) Betuwelijn** 6
Daan Viergever

**Geschiedenis van boerderij
De Eikenboom in Slijk-Ewijk**
Colinda van den Broek 10

**De bewonersgeschiedenis
van Huis Andelst, deel 1** 18
Wim Huijbrechts

**Een netelige kwestie rond
de kerk van Herveld** 23
Gerrit Mentink en John Mulder

**Slijk-Ewijk: waar en
hoe van deze plaats?** 30
Harrie Lamers

**De overval op het distributie-
kantoor in Herveld**
Gerrit Kleisen 32

Van alles van vroeger.... 38
Marie Elings

Sponsors 40

*Niets uit deze uitgave mag worden verveelvou-
digd en/of openbaar gemaakt worden door
middel van druk, fotokopie, microfilm of op
welke wijze dan ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de besturen
HKOSV en HKMB.*

Colofon

Gezamenlijke uitgave van de Historische
Kring Oosterhout, Slijk-Ewijk, Valburg en
omstreken en de
Historische Kring Midden-Betuwe

Website:

www.historischekringoosterhout.nl en
www.hkmb.nl

Samenstelling en redactie Oud Neis:

Redactie: Liesbeth Ruyten
Opmaak: Dini Huijbers
Omslag: Marlou Bervoets
Kopij aanleveren: oud.neis@kpnmail.nl

Bestuur Historische Kring Oosterhout, Slijk-Ewijk, Valburg e.o.

John Mulder, voorzitter	Oosterhout
Dini Huijbers, secretaris	Slijk-Ewijk
Pieter Severijn, penningm.	Oosterhout
Marlou Bervoets	Lent
Frans Spaan	Oosterhout
Rob Woldringh	Oosterhout

Secretariaat HKOSV: Dini Huijbers

info@historischekringoosterhout.nl
06 36 56 53 85

Penningmeester HKOSV: Pieter Severijn
Banknr.: NL60 RABO 0139 8074 03

Bezoekadres: De Honsvoet 2, Oosterhout
Donderdag vanaf 20.00 uur

Bestuur Historische Kring Midden-Betuwe

Wim Huijbrechts, voorzitter	Andelst
Marie Elings, secretaris	Andelst
Ceciel Uitterhoeve, penningm.	Heteren
Anja van Rookhuijzen	Zetten
Ed Janssen	Hemmen
Dick Doeze Jager	Zetten

Secretariaat HKMB: Marie Elings

info@hkmb.nl
06 22 45 22 90

Penningmeester HKMB: Ceciel Uitterhoeve
Banknr.: NL10 INGB 0006 3342 31

Bezoekadres: Schweitzerpark 2a, Zetten
Dinsdag en donderdag van 10.00-12.00 uur

Van de besturen

Wim Huijbrechts en John Mulder

Bel voor de laatste ronde (Kees van Lent)

Dit is de laatste editie van Oud Neis dit jaar met weer interessante artikelen. Allereerst grijpen we terug naar Oud Neis nr. 2, waar op de omslag de verkeerde nar zonder wereldbol is terechtgekomen; hiernaast de nar op de wereldbol.

De samenwerking tussen de besturen van beide historische kringen verloopt voor-
spoedig. Onlangs organiseerden we een lezing van Emile Smit in Slijk-Ewijk over *Loenen en Wolferen, voormalig Kleefse lenen*.

Het ledenaantal van de Historische Kring Midden Betuwe (HKMB) groeit langzaam verder, evenals dat van de Historische Kring Oosterhout, Slijk-Ewijk, Valburg en omstreken (HKOSV), maar wat belangrijker is: we mochten twee nieuwe vrijwilligers verwelkomen. Beiden gaan werken aan een dorpswandeling langs interessante plekjes. Daan

de Meijer, student in Amsterdam maar wonend in Arnhem, doet dat voor Heteren, waar Sander Heij al het voorwerk voor heeft gedaan, en Emke Janssens uit Doorwerth werkt aan een wandeling door oud Andelst.

Er zijn ook wat zorgen: Na een lange tijd van stilte kwam er eind augustus toch weer geluid van de gemeente over de nieuwbouw van de Wanmolen. Wij als HKMB zouden veel ruimte (ca. de helft) moeten inleveren. Daar heeft het bestuur grote moeite mee. We houden onze leden tussentijds op de hoogte en zullen daar tijdens de komende jaarvergadering in 2023 uitvoerig op terugkomen. Positief is echter, dat de gemeente Overbetuwe beide verenigingen 1250 euro subsidie heeft toegezegd vanwege kosten die gemaakt zijn tijdens de pandemie. Beide verenigingen aanvaardden dit bedrag met grote dankbaarheid.

We zijn blij met de toename van het aantal auteurs voor Oud Neis. Het is een gevarieerd nummer geworden. Zo wist Harrie Lamers ons te verrassen met zijn bijdrage over de naam Slijk-Ewijk. Colinda en Piet van den Broek deden in 2003 mee aan het Alterra-project *Het verhaal achter de boerderij* over hun boerderij De Engel. Colinda heeft het verhaal geactualiseerd. De boerderij heette niet de Engel, maar De Eikenboom. Daan Viergever is weer van de partij, ditmaal met de geschiedenis van de stoomtreinen in onze streek. Ed Janssen leverde weer mooie plaatjes aan, waarvan station Zetten-Andelst met stoomtrein de omslag siert. De overval op het distributiekantoor in Herveld in 1944 was voor Gerrit Kleisen aanleiding om in de pen te klimmen. Gerrit Mentink en John Mulder lossen een netelige kwestie op rond de kerk van Herveld in 1633. Wim Huijbrechts geeft ons het eerste deel van een in-
kijkje in de roemruchte geschiedenis van Huis Andelst. Marie Elings vertelt hoe je kandeel maakt volgens een oud Duits recept. Daan Viergever haalde een foto uit de oude doos met daarop het Oosterhoutse zangkoor *Wees een Zegen*. Wie helpt hem bij dit zoekplaatje? Tot slot danken we onze sponsors voor hun gulle giften.

In memoriam Daan Tap

(*12-1-1934 - †19-8-2021)

Wim Huijbrechts¹

Daniël Nicolaas of Daan Tap groeide met zus Deli en broer Jan op in een liefdevol gezin op boerderij de Bosschen in Andelst, saamhorig met neven en nichten op het Kempke en tantjes op de Groenhof. Zijn Zeeuwse moeder vond op haar eigen wijze haar draai in de Betuwse familie. Daan was negen toen de oorlog uitbrak, maar hij heeft daar aanvankelijk weinig van gemerkt. Dat werd anders in september en oktober van 1944. Het huis de Bosschen stroomde vol met militairen en vluchtelingen. Uiteindelijk kwam de oorlog zo dichtbij dat het gezin moest evacueren, eerst naar Tilburg en later naar familie in Krabbendijke. Daar ontsnapte Daan, doordat hij nogal veel

spijbelde, aan een wisse dood toen de plaatselijke lagere school een voltrefter kreeg van een V1, die bedoeld was voor de haven van Antwerpen. Na de oorlog werd de lagere school afgemaakt te Andelst en bezocht hij de hbs (aanvankelijk in Nijmegen en later te Zetten). De dood van zijn broer Jan in 1959 had grote impact op het gezin. Zijn ouders trokken zich hierop terug uit maatschappelijke organisaties als kerkbestuur, schoolbestuur, waterschap. Daan vond een uitlaatklep in de wielersport, zeer tegen de zin van met name zijn vader. Hij genoot van de wedstrijden, het jongens-onder-elkaar-zijn en van de grappen en grollen samen. Dat was sowieso wat hij altijd graag wilde: niet meer de afstand zoals zijn voorouders die hadden met bijvoorbeeld het dorp. Daan had een zachtaardig karakter. Hij wilde alles meemaken, was zeer nieuwsgierig en benaderde alles op eigen wijze.

Toen hij verkering kreeg met Nel, zijn toekomstige vrouw, bleken zijn ouders dolblij met haar komst. Nel had een groot hart voor het landleven en de boerderij, en was bovendien een paardenmeisje. Na de dood van hun eerste kindje kregen zij nog drie kinderen op de Bosschen, waar de deur altijd openstond voor iedereen. Daan en Nel waren bijzonder gastvrij en hadden bovendien geen last van vooroordelen. Daan had een buitengewone belangstelling voor (de geschiedenis van) zijn omgeving en kende vele plaatselijke veldnamen. Hij was daarnaast gezegend met een geweldig geheugen en wist van bijna elke dorpsgenoot wel iets van diens geschiedenis.

Door zijn brede belangstelling kon hij over vele zaken met kennis meepraten. Het was dan ook geen toeval dat hij eerst lid en later bestuurslid werd van de Historische Kring Kesteren en Omstreken (HKKO). Algauw vond hij daar een aantal gelijkgezinden en samen richtten zij een kastelenwerkgroep op, om veldonderzoek te doen of als werkgroep samen te komen. Toen de werkgroep Zetten van HKKO almaar groter werd, ontstond daar de behoefte te verzelfstandigen. Vooral door zijn krediet en het ontstane wederzijdse vertrouwen is het proces daarnaartoe bijzonder soepel verlopen. Het is mede dankzij Daan dat er nu een Historische Kring Midden-Betuwe is, die hij dan ook een beetje als zijn kindje zag. Daags voor zijn overlijden wilde hij nog per se onze bestuursvergadering voorzitten. Dat deed hij ondanks zijn zwakke gezondheid van dat moment bijzonder alert, waardoor hij groot respect afdwong.

¹ Met dank aan Anne-Marie Tap en Kobus van Ingen voor hun bijdragen

Contributie HKMB voor 2023 wordt € 25,00

Ceciel Uitterhoeve (penningmeester HKMB)

Op de algemene ledenvergadering van 15 maart jl. is een voorstel tot contributieverhoging naar € 25,00 per jaar met ingang van 2023 met algemene stemmen aangenomen. De contributie voor huisgenoot-leden is € 10,00 gebleven en dus niet verhoogd.

Wilt u hier s.v.p. rekening mee houden als u de contributie eerder betaalt dan dat u de factuur krijgt? Als u een automatische overschrijving hebt gemaakt, wilt u deze dan aanpassen? Zoals gewoonlijk ontvangt u begin 2023 een factuur.

Uit de oude doos

Daan Viergever

In een familiealbum trof ik bijgaande foto aan. Achter op de foto staat vermeld: "De zangvereniging uit Oosterhout een dagje per bus genieten."

Mijn vader, de heer D.C. Viergever, was onderwijzer te Zetten en naast zijn werk ook kerkorganist in Hemmen en dirigent van meerdere zangkoren in de omgeving, onder andere van Halleluja te Herveld en Wees een Zegen te Oosterhout. Mijn vader is op 1 april 1937 overleden. De foto stamt, mede gelet op het type autobus, waarschijnlijk uit circa 1935.

Weet iemand hier nog iets meer over te vertellen en/of herkent u leden van dit koor? We zijn benieuwd.

De rijke geschiedenis van Gelderland in een compleet en prachtig geïllustreerd overzicht

Tekst en foto's: www.boomgeschiedenis.nl

In vier boeken behandelt Verhaal van Gelderland alle belangrijke thema's uit het Gelderse verleden, van de vroegste tijden tot nu. Van de mysterieuze grafheuvels op de Veluwe tot de machtige hertogen van Gelre. Van ordelijke Romeinse legerkampen tot weelderige adellijke landgoederen. Van de gewelddadige verovering van Grol tot de mislukte slag om Arnhem.

Op deskundige en toegankelijke wijze schetsen de auteurs van *Verhaal van Gelderland* het eigen karakter van de Gelderse geschiedenis. Daarin is een centrale rol weggelegd voor het landschap: de hoge en droge zandgebieden van de Veluwe, de vruchtbare en woeste gronden van de Achterhoek, en de grote rivieren die van Gelderland een permanente doorvoerregio maakten. Het waren ook de rivieren die Gelderland verdeelden in vier (later drie) bestuurlijke kwartieren, een indeling die na duizend jaar nog steeds voelbaar is in de provincie.

Verhaal van Gelderland is een integrale en chronologische geschiedenis, waarin politieke, economische, sociale en culturele processen per periode in onderlinge samenhang beschreven worden. Elk boek bestrijkt een eigen tijdvak en is rijk geïllustreerd met honderden afbeeldingen, waaronder tientallen nieuwe kaarten en tekeningen.

Over de auteurs

Aan *Verhaal van Gelderland* werkten ruim dertig auteurs en redactieleden mee, allen kenners van hun specifieke tijdperiode en van de regionale geschiedenis van Gelderland. Zo schrijft Paul van der Heijden over de Romeinen in Gelderland, vertellen Johan Oosterman en Rudolf Bosch over het middeleeuwse hertogdom Gelre, neemt Ronald de Graaf ons mee naar de Tachtigjarige Oorlog en beschrijft Joost Rosendaal Gelderland in de woelige Bataafs-Franse tijd. Dolly Verhoeven sluit de boekenreeks af met het verhaal over Gelderland in de twintigste eeuw.

Historische stoomtreinen op de (oude) Betuwelijn

Daan Viergever

Toen John Mulder enige tijd geleden opmerkte dat hij een artikel over de Verloren Zeeg aan het voorbereiden was, zei ik: "Berijdt de brug over de Verloren Zeeg met maximaal 15 km per uur." Zijn reactie was zo iets als: "Waar heb je het over?" Toen ik meldde dat dit een citaat was uit een aanschrijving van de Nederlandse Spoorwegen over het rijden met een historische stoomtrein, werd alles wat duidelijker en John zou John niet zijn als hij er niet aan toevoegde: "Schrijf daar eens wat over!" Ziedaar de aanleiding tot deze bijdrage. Wel, daar gaan we dan.

Op de tussen 1882 en 1885 in gebruik genomen spoorlijn Dordrecht-Nijmegen reden vele jaren, uiteraard, door stoomlocomotieven getrokken treinen. In 1908 reed in ons land de eerste elektrische trein. In 1934 maakten de toen op het zogenoemde middennet ingezette gloednieuwe dieseltreinen enorme furore. Beide waren een voorbode van moderner vervoer. De grote ontstoming werd echter pas doorgezet na de Tweede Wereldoorlog. De directie van de NS besloot toen bij de wederopbouw van het bedrijf niet te kiezen voor grote series nieuwe stoomlocomotieven maar voor modernisering met elektrische tractie voor het hoofdnnet en dieseltractie voor de secundaire lijnen.

Deze ontstoming werkte in ons land van noord naar zuid. In Limburg met zijn kolenmijnen, waar de brandstof voor de stoomlocs vandaan kwam, bleven deze het langst rijden. Begin jaren vijftig bouwde de fabriek voor rijtuigen en spoorwagematerieel Allan & Co te Rotterdam een grote serie dieselelektrische een- en tweewagentreinen met motoren onder de rijtuigvloer, speciaal voor inzet op de nevenlijnen. Ze kregen een lichtblauwe kleur en mede door de markante Allanvleugel op de koppen werden ze al snel Blauwe Engel genoemd. Met de zomerdienst van 1955 verscheen dit moderne materieeltype op onze Betuwelijn.

Modernisering en nostalgie

In 1958 droeg NS-president-directeur ir. F.Q. den Hollander de laatste Nederlandse stoomloc, de NS 3737, over aan het Nederlands Spoorwegmuseum te Utrecht. Den Hollander wilde liefst alles wat met stoom te maken had, doen vergeten. Doel: een NS met modern imago. Dus wég kolendepots en wég waterkolommen. Maar ... het bloed kruipt waar het niet gaan kan en begin jaren zeventig trokken enkele ritten met Duitse stoomtreinen grote publieke belangstelling. Zo passeerde op zaterdag 25 mei 1972 zo'n trein de Betuwelijn. In Kesteren stond de trein enige tijd stil, onder andere om kolen bij te laden, die op een platte goederenwagon daags tevoren waren aangevoerd. De heer Bep Elands uit Opheusden maakte daarvan enkele foto's, deels in de stromende regen. De trein vervolgde zijn weg naar het westen van ons land en keerde tegen de avond weer via de Betuwelijn terug, met weer een stop in Kesteren.

Nog enkele stoomritten uit Duitsland, die weer veel publieke belangstelling trokken, deden de wens rijzen om ook een Nederlandse stoomloc weer rijvaardig te maken. En zo vertrok museumloc 3737 naar de Hoofdwerkplaats Tilburg, waar deze klus geklaard zou worden. De

kennis van stoomtechniek was daar bij een aantal oudere werknemers nog aanwezig.

Afb.1 Duitse trein met stoomlocomotief type P8, 25 mei 1972

In 1974 was de loc gereed en op 22 mei werd een persrit gereden vanaf Geldermalsen via de Betuwelijn naar Nijmegen en vervolgens door naar 's-Hertogenbosch en Tilburg. De prachtig gerestaureerde 3737 met glimmend gepoetst koperwerk trok die dag een trein bestaande uit zogenoemde blokkendoosrijtuigen (oud elektrisch materieel want rijdbare oude coupérijtuigen waren niet meer voorhanden). De stop in Kesteren trok overweldigende publieke belangstelling. Er werden kolen bijgeladen en er werd water getankt. Ter verhoging van de feestvreugde trad het oude stijl jazzorkest Lulu's Dixie Kids op. Daags daarna reed de trein weer en op donderdag 23 mei volgde weer een rit, nu vanuit Rotterdam voor leden van de Nederlandse Vereniging van Belangstellenden in het Spoor- en Tramwezen, de NVBS en weer via onze Betuwelijn.

Afb. 2 Belangstelling voor de fraai gerestaureerde NS 3737 in Kesteren, mei 1974

Afb. 3 Lulu's Dixie Kids verhogen de feestvreugde

Dat dit traject ook bij latere stoomritten zeer in trek zou blijven, vindt onder andere zijn oorzaak in het feit dat het een van de weinige baanvakken is met dubbelspoor (tussen De Vork en Kesteren) zonder een voor stoomtreinen ontsierende elektrische bovenleiding. De seinen langs de route werden vanuit de toen nog bemande stations bediend. Ruim tevoren kregen zij in een geval van extra ingeleide treinen vanuit Utrecht een zogenaamde aanschrijving met stop- en/of doorkomsttijden van de bijzondere trein. Beamten van station Zetten-Andelst kenden mijn belangstelling voor zulk gebeuren en waren zo vriendelijk om deze aanschrijvingen na gebruik niet in de prullenbak te doen belanden maar voor mij te bewaren. Met als gevolg dat er nog altijd enkele in mijn bezit zijn.

Reis
Afv op 13/5/1974

71-72-73-74
Functie: 71-72-73-74
CP D. 3737-74 21 Mei 1974

Geldig op: 21 Mei wo 22-5-1974
Baanvakken: 71-72-73-74; 74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-1047-1048-1049-1050-1051-1052-1053-1054-1055-1056-1057-1058-1059-1060-1061-1062-1063-1064-1065-1066-1067-1068-1069-1070-1071-1072-1073-1074-1075-1076-1077-1078-1079-1080-1081-1082-1083-1084-1085-1086-1087-1088-1089-1090-1091-1092-1093-1094-1095-1096-1097-1098-1099-1100-1101-1102-1103-1104-1105-1106-1107-1108-1109-1110-1111-1112-1113-1114-1115-1116-1117-1118-1119-1120-1121-1122-1123-1124-1125-1126-1127-1128-1129-1130-1131-1132-1133-1134-1135-1136-1137-1138-1139-1140-1141-1142-1143-1144-1145-1146-1147-1148-1149-1150-1151-1152-1153-1154-1155-1156-1157-1158-1159-1160-1161-1162-1163-1164-1165-1166-1167-1168-1169-1170-1171-1172-1173-1174-1175-1176-1177-1178-1179-1180-1181-1182-1183-1184-1185-1186-1187-1188-1189-1190-1191-1192-1193-1194-1195-1196-1197-1198-1199-1200-1201-1202-1203-1204-1205-1206-1207-1208-1209-1210-1211-1212-1213-1214-1215-1216-1217-1218-1219-1220-1221-1222-1223-1224-1225-1226-1227-1228-1229-1230-1231-1232-1233-1234-1235-1236-1237-1238-1239-1240-1241-1242-1243-1244-1245-1246-1247-1248-1249-1250-1251-1252-1253-1254-1255-1256-1257-1258-1259-1260-1261-1262-1263-1264-1265-1266-1267-1268-1269-1270-1271-1272-1273-1274-1275-1276-1277-1278-1279-1280-1281-1282-1283-1284-1285-1286-1287-1288-1289-1290-1291-1292-1293-1294-1295-1296-1297-1298-1299-1300-1301-1302-1303-1304-1305-1306-1307-1308-1309-1310-1311-1312-1313-1314-1315-1316-1317-1318-1319-1320-1321-1322-1323-1324-1325-1326-1327-1328-1329-1330-1331-1332-1333-1334-1335-1336-1337-1338-1339-1340-1341-1342-1343-1344-1345-1346-1347-1348-1349-1350-1351-1352-1353-1354-1355-1356-1357-1358-1359-1360-1361-1362-1363-1364-1365-1366-1367-1368-1369-1370-1371-1372-1373-1374-1375-1376-1377-1378-1379-1380-1381-1382-1383-1384-1385-1386-1387-1388-1389-1390-1391-1392-1393-1394-1395-1396-1397-1398-1399-1400-1401-1402-1403-1404-1405-1406-1407-1408-1409-1410-1411-1412-1413-1414-1415-1416-1417-1418-1419-1420-1421-1422-1423-1424-1425-1426-1427-1428-1429-1430-1431-1432-1433-1434-1435-1436-1437-1438-1439-1440-1441-1442-1443-1444-1445-1446-1447-1448-1449-1450-1451-1452-1453-1454-1455-1456-1457-1458-1459-1460-1461-1462-1463-1464-1465-1466-1467-1468-1469-1470-1471-1472-1473-1474-1475-1476-1477-1478-1479-1480-1481-1482-1483-1484-1485-1486-1487-1488-1489-1490-1491-1492-1493-1494-1495-1496-1497-1498-1499-1500-1501-1502-1503-1504-1505-1506-1507-1508-1509-1510-1511-1512-1513-1514-1515-1516-1517-1518-1519-1520-1521-1522-1523-1524-1525-1526-1527-1528-1529-1530-1531-1532-1533-1534-1535-1536-1537-1538-1539-1540-1541-1542-1543-1544-1545-1546-1547-1548-1549-1550-1551-1552-1553-1554-1555-1556-1557-1558-1559-1560-1561-1562-1563-1564-1565-1566-1567-1568-1569-1570-1571-1572-1573-1574-1575-1576-1577-1578-1579-1580-1581-1582-1583-1584-1585-1586-1587-1588-1589-1590-1591-1592-1593-1594-1595-1596-1597-1598-1599-1600-1601-1602-1603-1604-1605-1606-1607-1608-1609-1610-1611-1612-1613-1614-1615-1616-1617-1618-1619-1620-1621-1622-1623-1624-1625-1626-1627-1628-1629-1630-1631-1632-1633-1634-1635-1636-1637-1638-1639-1640-1641-1642-1643-1644-1645-1646-1647-1648-1649-1650-1651-1652-1653-1654-1655-1656-1657-1658-1659-1660-1661-1662-1663-1664-1665-1666-1667-1668-1669-1670-1671-1672-1673-1674-1675-1676-1677-1678-1679-1680-1681-1682-1683-1684-1685-1686-1687-1688-1689-1690-1691-1692-1693-1694-1695-1696-1697-1698-1699-1700-1701-1702-1703-1704-1705-1706-1707-1708-1709-1710-1711-1712-1713-1714-1715-1716-1717-1718-1719-1720-1721-1722-1723-1724-1725-1726-1727-1728-1729-1730-1731-1732-1733-1734-1735-1736-1737-1738-1739-1740-1741-1742-1743-1744-1745-1746-1747-1748-1749-1750-1751-1752-1753-1754-1755-1756-1757-1758-1759-1760-1761-1762-1763-1764-1765-1766-1767-1768-1769-1770-1771-1772-1773-1774-1775-1776-1777-1778-1779-1780-1781-1782-1783-1784-1785-1786-1787-1788-1789-1790-1791-1792-1793-1794-1795-1796-1797-1798-1799-1800-1801-1802-1803-1804-1805-1806-1807-1808-1809-1810-1811-1812-1813-1814-1815-1816-1817-1818-1819-1820-1821-1822-1823-1824-1825-1826-1827-1828-1829-1830-1831-1832-1833-1834-1835-1836-1837-1838-1839-1840-1841-1842-1843-1844-1845-1846-1847-1848-1849-1850-1851-1852-1853-1854-1855-1856-1857-1858-1859-1860-1861-1862-1863-1864-1865-1866-1867-1868-1869-1870-1871-1872-1873-1874-1875-1876-1877-1878-1879-1880-1881-1882-1883-1884-1885-1886-1887-1888-1889-1890-1891-1892-1893-1894-1895-1896-1897-1898-1899-1900-1901-1902-1903-1904-1905-1906-1907-1908-1909-1910-1911-1912-1913-1914-1915-1916-1917-1918-1919-1920-1921-1922-1923-1924-1925-1926-1927-1928-1929-1930-1931-1932-1933-1934-1935-1936-1937-1938-1939-1940-1941-1942-1943-1944-1945-1946-1947-1948-1949-1950-1951-1952-1953-1954-1955-1956-1957-1958-1959-1960-1961-1962-1963-1964-1965-1966-1967-1968-1969-1970-1971-1972-1973-1974-1975-1976-1977-1978-1979-1980-1981-1982-1983-1984-1985-1986-1987-1988-1989-1990-1991-1992-1993-1994-1995-1996-1997-1998-1999-2000-2001-2002-2003-2004-2005-2006-2007-2008-2009-2010-2011-2012-2013-2014-2015-2016-2017-2018-2019-2020-2021-2022-2023-2024-2025-2026-2027-2028-2029-2030-2031-2032-2033-2034-2035-2036-2037-2038-2039-2040-2041-2042-2043-2044-2045-2046-2047-2048-2049-2050-2051-2052-2053-2054-2055-2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062-2063-2064-2065-2066-2067-2068-2069-2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076-2077-2078-2079-2080-2081-2082-2083-2084-2085-2086-2087-2088-2089-2090-2091-2092-2093-2094-2095-2096-2097-2098-2099-2100-2101-2102-2103-2104-2105-2106-2107-2108-2109-2110-2111-2112-2113-2114-2115-2116-2117-2118-2119-2120-2121-2122-2123-2124-2125-2126-2127-2128-2129-2130-2131-2132-2133-2134-2135-2136-2137-2138-2139-2140-2141-2142-2143-2144-2145-2146-2147-2148-2149-2150-2151-2152-2153-2154-2155-2156-2157-2158-2159-2160-2161-2162-2163-2164-2165-2166-2167-2168-2169-2170-2171-2172-2173-2174-2175-2176-2177-2178-2179-2180-2181-2182-2183-2184-2185-2186-2187-2188-2189-2190-2191-2192-2193-2194-2195-2196-2197-2198-2199-2200-2201-2202-2203-2204-2205-2206-2207-2208-2209-2210-2211-2212-2213-2214-2215-2216-2217-2218-2219-2220-2221-2222-2223-2224-2225-2226-2227-2228-2229-2230-2231-2232-2233-2234-2235-2236-2237-2238-2239-2240-2241-2242-2243-2244-2245-2246-2247-2248-2249-2250-2251-2252-2253-2254-2255-2256-2257-2258-2259-2260-2261-2262-2263-2264-2265-2266-2267-2268-2269-2270-2271-2272-2273-2274-2275-2276-2277-2278-2279-2280-2281-2282-2283-2284-2285-2286-2287-2288-2289-2290-2291-2292-2293-2294-2295-2296-2297-2298-2299-2300-2301-2302-2303-2304-2305-2306-2307-2308-2309-2310-2311-2312-2313-2314-2315-2316-2317-2318-2319-2320-2321-2322-2323-2324-2325-2326-2327-2328-2329-2330-2331-2332-2333-2334-2335-2336-2337-2338-2339-2340-2341-2342-2343-2344-2345-2346-2347-2348-2349-2350-2351-2352-2353-2354-2355-2356-2357-2358-2359-2360-2361-2362-2363-2364-2365-2366-2367-2368-2369-2370-2371-2372-2373-2374-2375-2376-2377-2378-2379-2380-2381-2382-2383-2384-2385-2386-2387-2388-2389-2390-2391-2392-2393-2394-2395-2396-2397-2398-2399-2400-2401-2402-2403-2404-2405-2406-2407-2408-2409-2410-2411-2412-2413-2414-2415-2416-2417-2418-2419-2420-2421-2422-2423-2424-2425-2426-2427-2428-2429-2430-2431-2432-2433-2434-2435-2436-2437-2438-2439-2440-2441-2442-2443-2444-2445-2446-2447-2448-2449-2450-2451-2452-2453-2454-2455-2456-2457-2458-2459-2460-2461-2462-2463-2464-2465-2466-2467-2468-2469-2470-2471-2472-2473-2474-2475-2476-2477-2478-2479-2480-2481-2482-2483-2484-2485-2486-2487-2488-2489-2490-2491-2492-2493-2494-2495-2496-2497-2498-2499-2500-2501-2502-2503-2504-2505-2506-2507-2508-2509-2510-2511-2512-2513-2514-2515-2516-2517-2518-2519-2520-2521-2522-2523-2524-2525-2526-2527-2528-2529-2530-2531-2532-2533-2534-2535-2536-2537-2538-2539-2540-2541-2542-2543-2544-2545-254

De 3737 ging na enkele jaren mankementen vertonen, die moeilijk te verhelpen waren, maar in 1989 trad bij de viering van het 150-jarig bestaan van de spoorwegen in ons land de loc nog eens in al zijn glorie op en passeerde op een van de ritten weer de Betuwelijn. De loc trok toen een trein bestaande uit rijtuigen van het zogenoemde Plan E, die in de jaren vijftig waren gebouwd voor elektrisch getrokken treinen. Toen hij het voormalige station Valburg passeerde, maakte ik onderstaande foto.

Afb. 5 De rit ter gelegenheid van het 150-jarig jubileum van de spoorwegen in Nederland passeert Valburg, 1989

Koninklijke passagiers

Een andere bewaarde aanschrijving betreft de doorkomst van het kroonprinselijk paar H.K.H. prinses Beatrix en Z.K.H. prins Claus na een werkbezoek aan de provincie Limburg in augustus 1974. Zij reisden met de VIP-car, het voormalige directierijtuig van de NS. Dit in de jaren vijftig door Allan & Co als inspectierijtuig gebouwde dieselmotorrijtuig had twee bestuurderscabines in koepels op het dak, waaraan het de bijnaam De Kameel ontleent. Vanuit de voorste compartimenten had de directie door deze constructie vrij uitzicht op de spoorbaan. In de jaren zeventig reed het rijtuig in de toen pas ingevoerde gele huisstijlkleuren en kreeg de aanduiding VIP-car. Als zodanig kon het van de NS gehuurd worden. Aldus reisde ons toenmalig kroonprinselijk paar voor een meerdaags werkbezoek aan Limburg met dit motorrijtuig. De terugweg naar station Baarn op vrijdag 23 augustus 1974 voerde vanaf Venray via Nijmegen en over de Betuwelijn. Op 8 augustus was al een aanschrijving uitgegaan naar de stations van doorkomst.

Hoewel in een bijgaand schrijven met allerlei extra wijzigingen voor een ongehinderde loop van deze trein wordt gevraagd geen ruchtbaarheid aan deze rit te geven, was ik dankzij de mannen van Zetten-Andelst toch op de hoogte en kon ik bij doorkomst van de VIP-car een foto maken.

Afb. 6 VIP-car De Kameel met het kroonprinselijk paar passeert op de thuisreis Zetten-Andelst

Je moet wel goede ogen hebben om het kroonprinselijk paar op de driezitsbank in het voorste compartiment te kunnen zien zitten. Gezien de zwaaiende aanwezigheid van enkele mensen op het perron was ik toch niet de enige die van deze rit op de hoogte was.

Naast de aanschrijving uit Utrecht ontving het stationspersoneel van de Betuwelijn nog een aparte melding van rayonchef Moelaert, die in Arnhem resideerde, om nog eens extra te attenderen op een ongehinderde loop van deze trein. Ook wordt het dienstdoend personeel gevraagd om zich bij passage van de trein voor de post op te stellen en de (militaire) eregroet te brengen. Op de foto is de dienstdoende beambte niet te zien. Hij was niet zo koningsgezind naar ik begreep en had mij al een paar dagen eerder gezegd: “Je denkt toch niet dat ik daar met de hand aan de pet ga staan, ik zorg wel dat ik dan net bezig ben met het doorseinen van de trein naar Hemmen-Dodewaard.” Dat moest namelijk ook gebeuren.

1/

NG/EP
 Avv Rp 113 A/441

UTRECHT, 6 augustus 1974
 Dienstregeeling tel. 4453
 Verdeling tel. 4475
 Code 751.34

TIJDPAFEL
REIS VAN R.K.M. PRINSES BEATRIX EN Z.K.N. PRINS CLAUS

Geldig op: di 20, wo 21 en vr 23 augustus 1974

Reanvakken: Brn-Dla-Uts-Ln-Mt-Ehr-Mt; Mt-Tr-Sog-Erd; En-Vl-Na-Hub-Kte-
 Gdm; Ut-Hrv; Dld-Amf-And; Ut-Ab; Nm-O-Rt; Rt-Tu; Std-Hrl

Grafieken: 3-4-5-6-8-11-12

4 Datum: OF DINSdag 20 AUGUSTUS 1974

Ingelegde treinen

Hillegom	a 11.40
	v 18.19
Renswoude	a door
	v 17.23
Vork	a door
	v 17.29
Kesteren/Rhenen	a door
	v 17.35
Wadenhoj	a door
	v 17.40
Geldermalsen	a door
	v 17.53
Lunetten	a door
	v 18.07
Blauwkapel Zuid	a door
	v 18.10
Blauwkapel Oost	a door
	v 18.13
Den Dolder	a door
	v 18.18
Amerfoort (spoor II)	a 18.25
	v 18.29
Amerfoort (spoor I)	a 18.37

W/T
Rijns Amsham
Afr 1 no 20
th 1991 - 1990

Amsham - 1990 - 1991
gr Vla - gr Batavia - gr Ups
Verenigde Staten - Zuid te Ah,
tied luh - tied Yco
als Batten A - als Opstanden - als Houten
tied, wankende post I en III te Riv.

Onderwerp Reis van R.K.M. Frimma Bettrich
en L.F.T. Frimma Gliese.

Amsham, 15 Augustus 1974.

Dijagramm n.v.l.

Besluit no 2011/441 d.d. 8 Augustus 1974.
Op vrijdag 23 augustus 1974 rijst trein 6300 Ah van de noor
tied door pylon Amsham.
Betrekkende trein heeft de volgende verloop:
Ships op 1400 rijden trein 6300 Sh Ah - Riv.
De veld noor 2000 eindt ervoor dat extra ingelade treinen
af met treinen volgens dienstverloop naar ingelade treinen
aan linker verkeer van de loop van trein 6300 Ah.
Betrekkende treinen, die af te slaan worden door de overgeen
rijde getallen zijn en de waken voor trein 6300 Ah
rijde getallen zijn, zodat trein 6300 Ah niet onnodig voor
een remmen aan luh reide, behoudt af te slaan.
Trein 6300 Ah moet te Riv doorrijden voor af III.
Trein 6300 Ah moet de volgende behoudt worden op IV.
De mogelijkheid van overrijden rijders van het de pylon
over III te Riv is onmogelijk. Om te Riv te slaan,
dient te Riv veld van te 6300 Ah gr tie Amsham te
slaan.
Einde besluit no 2011, passeren trein 6300 Riv
te Boven Bommel.
gr Vla.
te Kouten
Verenigde Staten Boudt Boudt te Amsham slaan naar overrijd met
de verkeerrijde te Vlaas pylon, te Utrecht, batrekkende de
loop van trein 6300 Ah pylon, trein 6300 Ah op luh de
betrekkende pylon rijde rijde in over andere batrekkende.
Trein te wankende reiden van de gr Vla, 2 stede op
boudt trein 6300 Ah na post passeren.
rijden het passeren van de diverse posten, stationen etc,
het te rijde posten, dat de betrekkende wankende zich bui
tend te mogelijk in verrijd met post optellen op tijden het
passeren en (militaire) gront brengen.
De loop van deze treine moet overrijden geen rechtvaardig
worden geveet.

De III

J. Joubert.

Afb. 7 Aanschrijving ter gelegenheid van het werkbezoek van prinses Beatrix en prins Claus aan Limburg, augustus 1974

Afb. 8 Brief met nadere mededelingen van rayonchef uit Arnhem

Heden ten dage is onze goede oude Betuwelijn wat in de schaduw van de Betuweroute, de nieuwe goederenspoorweg van de Maasvlakte naar Duitsland, komen te verkeren. Ook zijn de stations onbemand. In mei 1983 werd een nieuw lichtseinstelsel in werking gezet en verdwenen de aloude armseinen, die vanaf de stations bediend werden.

Thans geschiedt de bediening vanuit centrale verkeersleidingsposten in Arnhem en/of Utrecht. De tijd van aanschrijvingen is dus ook al lang verleden tijd. Jammer voor belangstellenden. De Kameel is weer teruggeschilderd in de ooit oorspronkelijke kleuren licht- en donkerblauw en behoort thans tot de collectie van Het Spoorwegmuseum. Hij wordt in rijvaardige staat beheerd en passeert, mede getuige foto 49 in het Jumbo-fotoalbum, dat met medewerking van de HKMB tot stand kwam, nog weleens de Betuwelijn. Waarom treinen ooit in het stoomtijdperk met dienstregelingssnelheid de meeste bruggen passeerden en

Afb. 9 Brug over de Verloren Zeeq in Valburg, zomer 2022

dat nu met beperkte
snelheid moeten doen,
is mij nooit helemaal
duidelijk geworden.
Mar, as Betuwnaor dink
ik dan: “Lao se mar
hèèrduin, want ut zou
zund van ut brugdek
zen as-t-ie dór deur zou
zakken. Wa gij?”

Geschiedenis van boerderij De Eikenboom in Slijk-Ewijk

Colinda van den Broek

Evenals Fred en Con Koffeman en Mienie Pinkster deden wij, Pieter en Colinda van den Broek, in 2003 mee met het Alterra-project Het verhaal achter de boerderij in het kader van het jaar van de boerderij. Onze boerderij, De Eikenboom, staat aan de Catharinastraat (afb. 1) in Slijk-Ewijk en was eigendom van mijn adoptieouders Gerrit en Aukje Jansen. Toen mijn vader in 1998 overleed, zijn Piet en ik bij mijn oma, Francina Jansen-Janssen, op de boerderij komen wonen. In 2002 is mijn oma in de Hoge Hof in Herveld overleden. Ze was toen 91. Op verzoek van John Mulder hebben wij in 2003 onderzoek naar onze boerderij gedaan. En nu bijna twintig jaar later vroeg hij om ons verhaal, dat in 2003 in het Alterra-rapport verscheen, te actualiseren² voor Oud Neis. Wij hebben nu gebruik kunnen maken van oude kaarten van de Historische Kring Oosterhout, Slijk-Ewijk, Valburg e.o. die we toen nog niet tot onze beschikking hadden.

Historie van het huis

Op een oude kaart van Slijk-Ewijk uit 1634³ staat op de plek van ons huis de boerderij van Roeloff Janse met hooimijt en een boomgaardje (afb. 2). In het verpondingskohier uit 1649⁴ staat dat Roeloffs eigen huis met hof, boomgaard en een weinig bouwland samen 2,5 morgen groot was. Daarnaast pachtte hij een bouwning (boerderij) van 26 morgen van raadsheer Kelffken; samen met Aert de Hooch pachtte hij nog 18 morgen bouwland van ritmeester Welderen.

Afb. 2 Detail van de kaart uit 1634 met in het midden de boerderij van Roeloff Janse; linksboven de kerk van Slijk-Ewijk

Afb. 1 Detail van de topografische kaart uit 2021 met boerderij De Eikenboom⁵

² I.E. Salverda & J.R. Mulder, 2003. Het verhaal achter de boerderij; een zoektocht van boerderij eigenaren uit de Over-Betuwe naar het verleden van hun boerderij als inspiratiebron voor de toekomst. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 863.

³ G.B. Leppink, 1988. Van Geelkerckens Kaartboek van de landerijen van het Sint Catharinae Gasthuis in Arnhem (1635). Kaart no. 18: Slick Eeuwick. De drie gasthuizen te Arnhem.

⁴ D. Spruit, z.j. Transcriptie van de verpondingen in 1649 vastgesteld voor Herveld, Loenen, Slijk-Ewijk en Meinerswijk. Historische Kring Kesteren en Omstreken. Osenvorenreeks nummer A3, blz. 11 en 12.

⁵ www.topotijdreis.nl

Op de verpondingskaart van Slijk-Ewijk uit 1809 (afb. 3) zien we de voorganger van ons huis met schuur en hooimijt en een boomgaardje.

Afb. 3 Detail van de verpondingskaart uit 1809 met links in het midden de boerderij (archief HKOSV)

Op de kadastrale kaart uit 1832 staan huis, schuur en hooimijt (nr. 284) met daaronder de tuin (nr. 283). Eigenaar was Willem van Wijk, tabaksplanter, maar hij had ook een boomgaard aan de westzijde van zijn huis (nr. 281) en daaronder wei- en bouwland (nr. 280, 281, 278 en 279) .

Afb. 4 Detail van de kadastrale kaart uit 1832

Op de topografische kaarten van 1871, 1900 en 1905 (afb. 5) zien we hoe ons perceel qua bodemgebruik veranderde. De hooimijt lijkt te zijn verdwenen.

Afb. 5 De boerderij in (v.l.n.r.) 1871, 1900 en 1905

Het archief van de gemeente Overbetuwe gaat helaas niet verder terug dan 1875. Veel lijkt er in de Tweede Wereldoorlog verloren te zijn gegaan. Wel weten we dat in 1875 Johannes Hartinus uit Ewijk het huis in eigendom had. Het huis ging in 1911 over in handen van Gerrit-Jan Gramser uit Ressen. In die periode werd het huis al gepacht door de ouders (Jansen-Elings) van mijn opa Herman Jansen (afb. 6).

Afb. 6 Familie Jansen-Elings

In 1923 was het huis eigendom van Cornelia Hendrika Gramser en haar dochter Everdina Alida Bloem uit Nijmegen. Cornelia Gramser was de weduwe van Gerrit Willem Bloem. In 1939 verhuisde zij naar Den Haag. Uiteindelijk verkocht Gidion Hendrik Christoph van Dijk (kapitein-magazijnmeester der artillerie in Den Haag) het huis in 1953 aan mijn opa

Herman Jansen. Mijn oma heette Francina Janssen met dubbel s. Tijdens de verdeling van de erfenis in 2000 hadden mijn zusje en ik ons al afgevraagd waarom er een hypotheek op het huis zat van een meneer Van Dijk uit Den Haag. Het blijkt nu dat hij de vorige eigenaar was (waarschijnlijk getrouwd met weduwe Cornelia Gramser).

De Engel?

Ons huis staat bekend als De Engel. Mijn tante - Hendrika Hofs-Jansen, een zus van mijn vader Gerrit - dacht dat dat komt omdat de familie Jansen van opa's zijde van de Engel⁶ kwam. Na het verschijnen van het rapport van Alterra hielp onze buurman Hans van Leeuwen van de Gasthuisbouwing ons uit de droom. Op zijn grond is vroeger een beeldje van een engel gevonden en zo zou bij vergissing ons huis De Engel zijn genoemd. In de overdrachtspapieren wordt ons huis echter De Eikenboom genoemd, waarschijnlijk vanwege de grote eikenboom die voor het huis heeft gestaan. De boom is na de oorlog voor honderd daalder verkocht. Maar in de volksmond zal het huis wel altijd De Engel blijven.

Afb. 7 T-boerderij De Eikenboom met grote lage ramen

Het huis

Voor zover wij weten heeft het huis altijd al pannen op het voorhuis gehad en half riet/half pannen op het achterhuis. Vroeger was het gebruikelijk om te beginnen met een stal met een compleet rieten dak. Als het financieel beter ging kwam er op het voorhuis een pannendak en uiteindelijk half pannen op het achterhuis. Onze boerderij ziet er nu heel anders uit dan vroeger, want toen had hij hoge, smalle ramen aan de voorkant. Die heeft mijn oma laten vervangen door grote, lage ramen (afb. 7). Op het dak van het achterhuis zaten van 1992 tot 2012 bitumenplaten; de verzekering wilde ons dak met riet niet meer in het pakket hebben. Het dak is inmiddels vernieuwd; nu liggen er metalen golfplaten op het achterhuis en liggen de pannen van het oude huis van de familie Van Leeuwen op het voorhuis. (afb. 8).

⁶ Er zijn verschillende toponiemen in de Betuwe die de Engel heten. Het is niet bekend welke Engel hier bedoeld werd.

Afb. 8 Boerderij De Eikenboom

Gebruik

Tijdens de periode dat de grootouders en ouders van mijn vader het huis pachtten, was het een gecombineerde fruitteelt en veehouderij. De veehouderij hield in dat er een werkpaard (afb. 9), een paar pony's, wat koeien, een paar slachtvarkens en wat kippen waren. Het fruit bestond uit bessen, pruimen, appels, peren en bramen. Het fruit is er langzaam uitgegaan en vervangen, eerst door varkens en later door koeien en schapen.

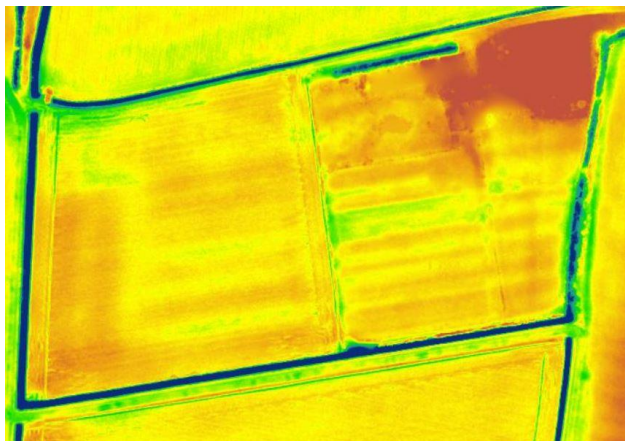
Afb. 9 Gerrit Jansen op het paard met zijn zusje Drika (Hendrika Jansen)

Er hoorde ongeveer twee hectare grond bij de boerderij, die vrijwel geheel uit boomgaard bestond (afb. 10). Tijdens de Tweede Wereldoorlog verstopten de boeren uit de buurt hun wagens bij ons in de bongerd. De bongerd is in 1953 door Evert Hendrik van den Bosch gekocht en is nu eigendom van zijn erfgenamen. Gelukkig voor ons mogen onze pony's daar lopen.

Afb.10 Luchtfoto van 15 maart 1945 met onze boerderij en de bongerd

Er liep een greppel tussen het huidige weiland en de bongerd. Die greppel is nu bijna helemaal verdwenen. Alleen bij de sloot kun je nog zien dat daar een deel van de bongerd lager heeft gelegen; zie ook de hoogtekkaart (afb. 11). Onze pony's maken daar nu gebruik van om uit de sloot te drinken. We hadden ons al afgevraagd of die greppel zoveel dieper was geweest, maar wat nu weiland is was in de oorlog nog boomgaard en daardoor werden de wagens helemaal aan het oog onttrokken.

Afb. 11 Hoogtekaart van ons perceel met rechtsboven de plek van ons huis (rood) en in het midden de greppel (groen)

De boerderij heeft in de oorlogsjaren ook gediend als onderduikadres voor Joden. Mijn oma noemde hen evacués. David van der Ster (pseudo-niem) en zijn familie hebben het langst bij ons op de boerderij gezeten (afb. 12) . De vader van David heeft een schilderij gemaakt van de boerderij rond de oorlog (afb. 14).

Zij zijn later naar Engeland gevlucht. In 1949 zijn ze nog eens op bezoek geweest.

Afb. 12 In het midden David, rechts zijn vader en links Gerrit Jansen

Afb.13 Links Gerrit en rechts daarvan mijn tante Drika met pleegkind

Afb. 14 Schilderij van A. Latooij, de vader van David

De bewoners

Toen mijn opa Herman nog leefde, waren er pleegkinderen op de boerderij (afb. 13) . Mijn tante Hendrika vertelde dat die kinderen altijd kleding meekregen als ze weer weggingen. Ze moesten iedere dag na school vijftien pennen breien om mee te helpen aan de sokken die de kinderen meekregen. Toen bleek dat Gerrit en Aukje Jansen geen kinderen konden krijgen, wilde Gerrit geen pleegkinderen maar wel adoptiekinderen. Ze besloten toen om twee kinderen uit Zuid-Korea te adopteren via een stichting in Deventer. Dat werden mijn zusje en ik, en wij kwamen in 1979 naar Nederland (afb. 15).

*Afb. 15
Schiphol
29 maart
1979*

Mijn echte vader en moeder woonden met zeven kinderen in Seoel. Mijn zusje Yvonne was toen drie jaar en ik, Colinda, waarschijnlijk zes jaar, maar als ik ouder was dan vijf mocht ik niet meer geadopteerd worden. Mijn echte moeder was al jong overleden en in 1978 werd mijn vader gebeten door een hond en belandde langdurig in het ziekenhuis in Seoel. Mijn oudste zus heeft de zorg voor het gezin op zich genomen, maar omdat er geen inkomsten waren, heeft ze uiteindelijk (in overleg met onze vader) besloten om ons naar Nederland te laten gaan (afb. 16).

Afb. 16 Aukje, Yvonne, Colinda en Gerrit

Mijn Koreaanse naam is Lee Young Mi (Lee is pruim en Young Mi mooie bloem, samen betekent het pruimenbloesem) en die van Yvonne is Lee Young Yin (goed meisje). En zo belandden wij ineens op een boerderij in Slijk-Ewijk en sindsdien heten we Colinda en Yvonne. Hoewel we eruitzien als twee Aziaten zijn we eigenlijk twee boerentrienen in hart en nieren.

Afb.17 Oma Francina Jansen met Yvonne

Afb. 18 Mijn vader Gerrit zoals hij er meestal bij liep

Afb. 19 Gerrit met dochters en schoonzons

Toen vader Gerrit (zijn bijnaam was boerke) in 1998 overleed, zijn mijn man Piet en ik bij mijn oma Francina op de boerderij gaan wonen. Mijn oma is ongeveer in 2000 naar de Hoge Hof gegaan, omdat ze niet meer alleen kon wonen. Wij waren allebei lange dagen van huis en dan ligt het huis wel erg

achteraf. Oma is in 2002 overleden. Ze was toen 91. Aukje overleed Kerstmis 2016, op dezelfde dag als George Michael.

Zo is het nu

Het is altijd mijn droom geweest om op de boerderij te wonen, ondanks het feit dat het huis vreselijk lekte als het regende. De planten werden dan onder de drup gezet en kregen dus automatisch water. Verder waren er twee kachels in het hele huis. Dat betekende in de winter dat je kleren na twee weken in de kast weer helemaal nat waren. De waterleiding knapte als je niet op tijd het water afsloot, en als je dat wel deed moest je het hele huis door om water te kunnen tappen. Maar verder was het huis vooral in de zomer heerlijk om in te wonen.

Inmiddels is de boerderij deels gerenoveerd. In 2001 zijn we begonnen met het vernieuwen van het pannendak. Daarna zijn de ramen en de deur in de oude stijl terug gebracht. Wel in kunststof ramen en luiken, maar dat ziet alleen een echte timmerman. Henk van Brandenburg zag het aan de hoekverbinding van de luiken; dat kon met hout niet zo. Het huis is van buiten bijna klaar, er zijn in de nieuwe gevel stenen geplaatst uit de oude gevel. Er staat zelfs weer een eikenboom voor het huis. Van binnen is nog wel werk te doen. Er zijn nog steeds maar twee kachels, maar nu stoken we in de winter met de binnendeuren open zodat alle kamers enigszins verwarmd worden en het minder vochtig wordt.

De boerderij is nu alleen nog maar een hobbyboerderij. Er zijn alleen nog wat pony's, honden, katten, kippen en een konijn. Het fruit is grotendeels verdwenen op wat stoofperen- en pruimenbomen na. Ooit wilde ik een vakantiecamp voor families met gehandicapte kin-

deren. Met de pony's zouden we een soort ponykamp maken waar de gehandicapte kinderen en hun families vakantie konden houden. Van dat idee zijn we afgestapt; de boerderij is nog steeds in renovatie. De meeste pony's en alle schapen zijn rond 2009 weggegaan omdat de aanhoudende droogte (enkele jaren achter elkaar) voor hoge voerkosten zorgde; dat konden we toen niet meer opbrengen. Daarnaast willen we onze weilanden geschikter maken voor de wilde dieren om het huis. Zo leven er kwikstaarten, vinken, koolmezen, huismussen, roodborstjes, boerderijzwaluwen en uilen om ons huis. Natuurlijk ook mollen, ratten en muizen, maar die worden gelukkig door de katten aardig in toom gehouden. Verder konijnen, hazen en wezels. In 2003 hadden we het idee hagen te planten die de afscheiding zouden gaan vormen in de weilanden, waarmee we de dieren extra leefgebied konden bieden. Dat is gedeeltelijk gelukt. Er staat een gemengde haag in de wei en heren der bramenstuiken. De bramen vinden gretig aftrek van mensen vanuit de omstreken. Laatst waren er mensen uit Nijmegen en we hebben weleens, heel lief, een potje bramenjam van heren uit Zetten gehad. De vogels zijn ook erg blij met de bramen; daar kunnen ze in wonen en van eten. En erin vluchten als de sperwer achter ze aanzit.

Afb. 20 Colinda en Piet geflankeerd door zoon Geerran en dochter Jazlyn (foto Kerst 2019)

De bewonersgeschiedenis van Huis Andelst, deel 1

Wim Huijbrechts

In Andelst heeft tot midden negentiende eeuw een kasteel gestaan, het Huis Andelst. Het lag ten westen van het dorp, aan de noordzijde van de Tielsestraat. Het kasteelterrein is onder andere nog herkenbaar aan de kasteelgracht en de oprijlanen. In deze en de volgende aflevering van Oud Neis beschrijven we de geschiedenis van dit kasteel en zijn bewoners.

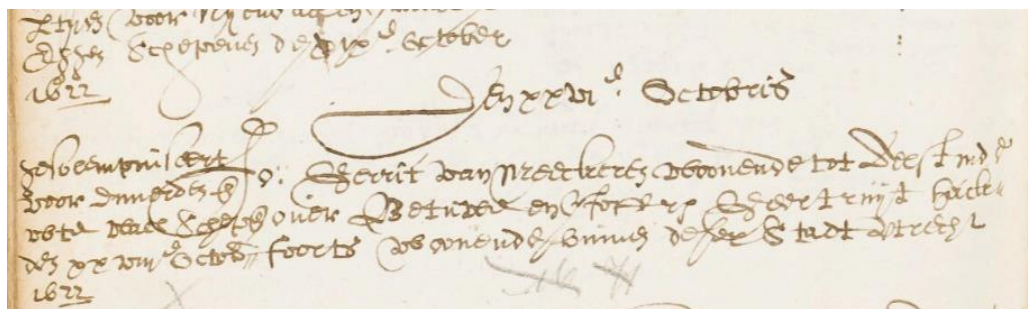
De vroegste geschiedenis

Van de vroegste geschiedenis van Huis Andelst en zijn bewoners weten we helaas bitter weinig. Wel is bekend dat er in de zestiende eeuw al een familie Van Meeckeren woonde, omdat een zoon van Gerrit van Meeckeren zich Johan van Meeckeren tot Andelst noemde en voorkomt op de zogenaamde ridderlijsten van Nijmegen tussen 1555 en 1576.⁷ In de hervormde kerk in Andelst kom je het familiewapen van de familie Van Meeckeren nog tegen (afb. 1). Daarop staan in een schuin kruis drie of vier zogenaamde droogscheerderscharen. Dat zijn scharen die de schapenscheerders gebruikten om de schapen van hun vacht te ontdoen aan het eind van de lente. Waarom die scharen op het wapen staan is echter onduidelijk.

Afb. 1 Foto wapenschild familie Van Meeckeren in de kerk te Andelst (foto: W.H.)

Deze Johan van Meeckeren was getrouwd met Catharina van Stralen. Samen hadden zij een zoon die volgens de toen al geldende traditie ook de naam Gijsbert (of Gijsbrecht) kreeg, naar de vader van Johan. Van deze Gijsbert weten we dat hij huwde met ene mevrouw Hackfort (de voornamen zijn onbekend) en dat zij samen twee zonen hadden: Bernd en Gerrit. Gerrit op zijn beurt trad op 26 oktober 1622 te Utrecht in het huwelijk met Geertruyt Hackfoort(s) (afb. 2), geen directe familie van zijn moeder.

Afb. 2 Huwelijksaantekening van Gerrit van Meeckeren en Geertruyt Hackfoort (bron: Utrechts Archief, 711_85_202)

⁷ G.B. van Bastelaere: Een kijkje in het verleden. Speurtocht rond het "Huys tot Andelst". In: *De Betuwe* 20 januari 1983.

Huis Andelst wordt feodaal bezit

Op 13 november 1628 nam Gerrit van Meeckeren een kloek besluit: hij maakte zijn allodiaal bezit (lees: eigen bezit) feodaal. In gewoon Nederlands betekent dat: hij droeg zijn bezit op (en over) aan de hertog van Gelre. Dat was een stap die veel kasteelheren zetten in die tijd. Daarmee waren zij namelijk verlost van veel financiële lasten en van allerlei juridische problemen. De hertog beleende Gerrit vervolgens weer met het bezit in Andelst. Dus in de dagelijkse praktijk veranderde er niets. Maar wat nog belangrijker was: de dag daarop maakt Gerrit in een testament zijn echtgenote, Geertruyt, tot enige en algehele erfgenaam van al zijn goederen mocht hij kinderloos sterven. Volgens Wolters⁸ had Gerrit daarvoor een bijzondere reden: hij had weliswaar nog geen kinderen bij Geertruyt, maar wel een natuurlijke zoon, een buitenechtelijke nakomeling dus, die na zijn vaders overlijden recht had op een jaargeld van 600 gulden, wat voor die tijd een flink bedrag was. Wolters citeert: “Ewelic ende erfflic voor haer ende haeren erven sall sij in vollen eygendom hebben ende behouden” alle bezit van Gerrit van Meeckren voor zijn huwelijk en alles wat zij beiden “staender ehe” (gedurende hun huwelijk) hebben aangekocht. Geertruyt had de mogelijkheid die jaarlijkse uitkering aan de buitenechtelijke zoon af te kopen tegen “den zestiende penning”. Dat was voor Geertruyt op termijn kennelijk aantrekkelijker dan die jaarlijkse uitkering te moeten betalen. Dus dat deed zij uiteindelijk ook.

De schone Geertruyt

Zou Gerrit iets voorvoeld hebben? Zeven jaar later overlijdt hij namelijk en op 30 november 1635 wordt Geertruyt beleend met het kasteel. Zij heeft niet lang gerouwd. Nog geen twee jaar later huwt zij namelijk opnieuw, nu met Johan van Bronckhorst tot Oosterholt. Deze was zeer waarschijnlijk afkomstig van het Huis Oosterholt, Notensteijn genaamd, dat een leen was van Hemmen.^{9 10} Echter ook deze echtgenoot is geen lang leven beschoren. Korte tijd na zijn huwelijk verwisselt hij het ondermaanse met het hiernamaals.

We kunnen met enige zekerheid wel de conclusie trekken dat Geertruyt een aantrekkelijke partij moet zijn geweest op de huwelijksmarkt, want in 1637 huwt zij wederom, nu met Walraaf van Steenhuys tot Oploo en Aert. Maar het zou natuurlijk ook kunnen dat haar achterenvolgende huwelijkspartners het begrepen hadden op haar erfenis. Wie zal het zeggen? Als Walraaf in 1647 overlijdt blijft Geertruyt nog op Andelst wonen, maar door zijn verscheiden ontstaat er een waar (juridisch) gevecht om het bezit van Huis Andelst dat bijna honderd jaar zou duren.

Felle strijd om Huis Andelst

Door haar drie huwelijken waren er namelijk nogal wat families die meenden rechten te kunnen doen gelden op Andelst. Voorlopig won Diederik van Bommel het pleit, mogelijk omdat zijn familie verwant was aan de Van Meeckerens. Hij werd op 18 januari 1648 met Andelst beleend en eiste daarop het vertrek van Geertruyt. Deze was kennelijk niet erg onder de indruk en weigerde. Dus begon Diederik een proces. Ook daar trok Geertruyt zich aanvankelijk niet veel van aan: zij bleef zitten waar zij zat. Diederik kwam in het begin van 1652 te overlijden en zijn zoon Casijn van Bommel werd daarop als zijn erfgenaam met Andelst beleend op 6 april 1652. Hij moest echter eerst nog de claim van Alphert Hackfort, de broer van Geertruyt, weerleggen, hetgeen Casijn weinig moeite kostte. Hij was namelijk een man van aanzien in Gelre, maar ook in Holland. Zo was hij onder meer richter van Tiel, rekenmeester van Gelre, Gecommitteerde ter Generaliteit, en had hij uitgestrekte

⁸ J. Wolters: Over kasteelheren en hun kasteel. In: *De Betuwe*, 25 september 1964

⁹ Bron: www.kasteleninnederland.nl

¹⁰ Huis Oosterholt is in 1820 door de rivier de Waal totaal verwoest en weggespoeld. Slechts een gevelsteen met de tekst *Riens sans Dieux* is teruggevonden en herplaatst in het nieuwe huis Oosterhout, dat begin negentiende eeuw werd gebouwd en dat er nog steeds staat.

goederen in Gelderland en daarbuiten. Door zijn huwelijk op 22 april met Elisabeth van Wassenaar tot Duvenvoorde (afb. 3) was hij nog meer in aanzien gestegen.

Grote bloei

Er brak nu een nieuwe tijd aan voor Huis Andelst, een tijd van grote bloei, vooral door de rijkdom van de familie Van Bemmelen. Casijn heeft zo'n tien jaar van zijn bezit kunnen genieten. Hij overleed in 1661 zonder nageslacht en liet Huis Andelst na aan zijn weduwe Elisabeth, die er nog jaren heeft gewoond, tot ook zij overleed. Haar zuster Petronella van Wassenaar werd daarop op 2 juni 1674 met het huis beleend en bleef er wonen tot haar dood in 1702.

*Afb. 3 Elisabeth van Wassenaar van Duvenvoorde
(bron: RKD)*

Waarom is niet duidelijk, maar op 22 augustus 1693 werd Andelst overgedragen aan Diederik Johan Aelbert de Ridder van Groenesteyn, die gehuwd was met Johanna Maria Geertruyt de Ruiters, een wat verdere nazaat van Casijn van Bemmelen. Diederik stierf op 12 januari 1704, Maria op 25 oktober 1713. Hun dochter Maria Isabella Antonia werd toen kasteelvrouw. Zij huwde met Johan Berthold van Hövel (ook wel als Hövell of Hoevel geschreven). Deze laatste overlijdt op 23 mei 1731 te Andelst. Maria gaat hem na op 15 juni 1750. Dit echtpaar had drie dochters. De oudste trad in het klooster en heeft ten minste een aantal jaren als non in Huissen gewoond. De jongste dochter overleed op zeer jonge leeftijd. Van haar weten we verder niets. De tweede dochter, Henriëtta Theodora, werd geboren op 22 februari 1719.

Het tijdperk Speyart van Woerden

Deze Henriëtta Theodora trouwde op 23 mei 1736 te Andelst met Johannes Petrus Speyart van Woerden (of Speyart de Woerden), waardoor Huis Andelst mede in diens bezit kwam. Deze Jan Pieter was een man van aanzien.¹¹ Hij was onder meer ambtsjonker van Overbetuwe en lid van de ridderschap. We kennen vijf kinderen (afb. 4) van de mogelijk elf die er werden geboren.

Afb. 4 Portret uit 1754 van Jan Pieter Speyart van Woerden (1712-1794) en Henriëtta Theodora Catharina Petronella van Hoevel (1719-1790) met hun kinderen. Afgebeeld zijn van links naar rechts: Johannes Antonius, musket in linkerhand, rechterhand op de kop van de tegen hem opspringende hond; Theodorus Johannes, gebarend naar zijn broer; Maria Justina, zittend aan een klavecimbel; Adrianus Josephus, zittend op de voorgrond; Jan Pieter, rechterhand wijzend naar zijn kinderen, linkerhand in de zij; Henriëtta van Hoevel, zittend met Cornelius op schoot. Linksboven in de lucht zes putti (overleden kinderen), op de achtergrond links een doorkijk op een landschap, rechts een gebouw.¹²

¹¹ Zijn naam en familiewapen komen voor op de naamlijst die oorspronkelijk in de Daan Tapzaal in het ambtshuis te Elst hing. Thans is die te zien in de Oude Raadszaal in het gemeentehuis van de gemeente Overbetuwe te Elst.

¹² Bron: RKD

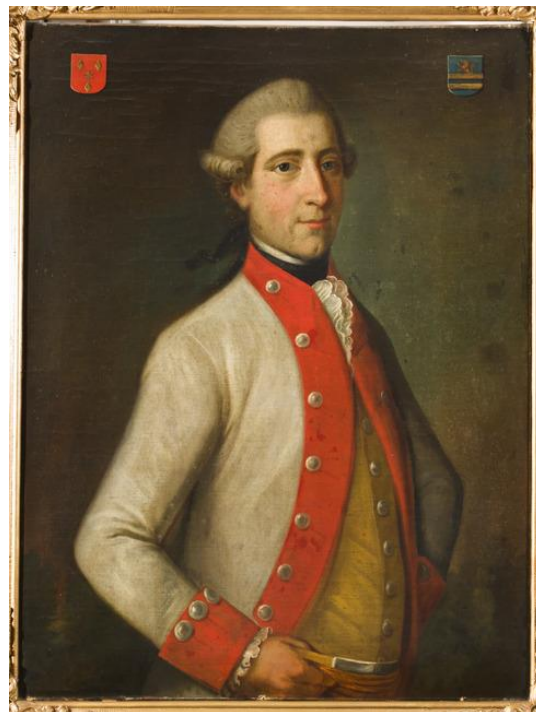
Afb. 5a (links) Portret van Maria Justina Catharina Josepha Antonia Speyart van Woerden (Andelst 6-7-1737, † Andelst 24-4-1821)*

Afb. 5b (rechts) Portret van Theodorus Johannes Albertus Ferdinandus Josephus Speyart van Woerden (Andelst 24-9-1742, † Ressen 3-10-1824)¹³*

De oudste, Maria Justina Catharina Josepha Antonia (afb. 5a), vrouwe van Andelst, werd geboren op 6 juli 1737 op het Huis Andelst, waar zij ook overleed op 24 april 1821. Dan was er Theodorus Johannes Albertus Ferdinandus Josephus (afb. 5b), geboren op 24 september 1742 op Huis Andelst en overleden op 3 oktober 1824 op Huis Den Boel te Ressen. Hij was heer van Andelst, werd op 28 augustus 1814 benoemd in de ridderschap en was ambtsjonker van Over-Betuwe.

Daarna kwam op 10 september 1744 Johannes Antonius Nicolaas ter wereld (afb. 6a). Antonius werd priester en in 1803 benoemd tot abt van de benedictijnerabdij in Siegburg (D). Hij overleed op 10 september te Kaiserswerth bij Düsseldorf. Na hem kwam op 26 maart 1746 Adrianus Josephus Batholomeus Ferdinandus ter wereld. Van hem heb ik geen portret als volwassene kunnen vinden. Adrianus werd ambtsjonker van Over-Betuwe en ook hij overleed in Andelst en wel op 8 mei 1817. Ten slotte werd op 15 juli 1753 de jongste Cornelius Henricus Johannes Anthonius Franciscus geboren (afb. 6b). Cornelius werd luitenant der cavalerie en was dijkgraaf en Lingegraaf van Neder-Betuwe. Hij overleed eveneens te Andelst op 1 juli 1805.

¹³ Bron: RKD

Afb. 6a (links) Portret van Johannes Antonius Nicolaas Speyart van Woerden (Andelst 10-9-1744, † Kaiserswerth (D) 9-12-1817)*

*Afb. 6b (rechts) Portret van Cornelius Henricus Johannes Anthonius Franciscus Speyart van Woerden (*Andelst 15-7-1753, † Andelst 1-7-1805)¹⁴*

Het echtpaar Speyart van Woerden-Hövel heeft in elk geval ruim 50 jaar op Andelst gewoond. Jan Pieter is overleden op Huis Andelst op 9 september 1794. Henriëtta was hem op 15 juli 1790 voorgegaan. Hierna werd Theodorus Johannes Albertus Speyart van Woerden de nieuwe eigenaar. Hij bewoonde Huis Andelst samen met zijn zuster Maria Justina, die ongehuwd te Andelst overleed. Vlak voor haar dood verkocht Theodorus op 9 maart 1821 Huis Andelst aan de heer Pieter Pook van Baggen, maar hij bleef nog wel op Andelst wonen. Theodorus verliet het kasteel in 1823 of begin 1824 mogelijk vanwege ziekte. De familie Speyart van Woerden wist bijna een eeuw lang eigenaar te blijven.

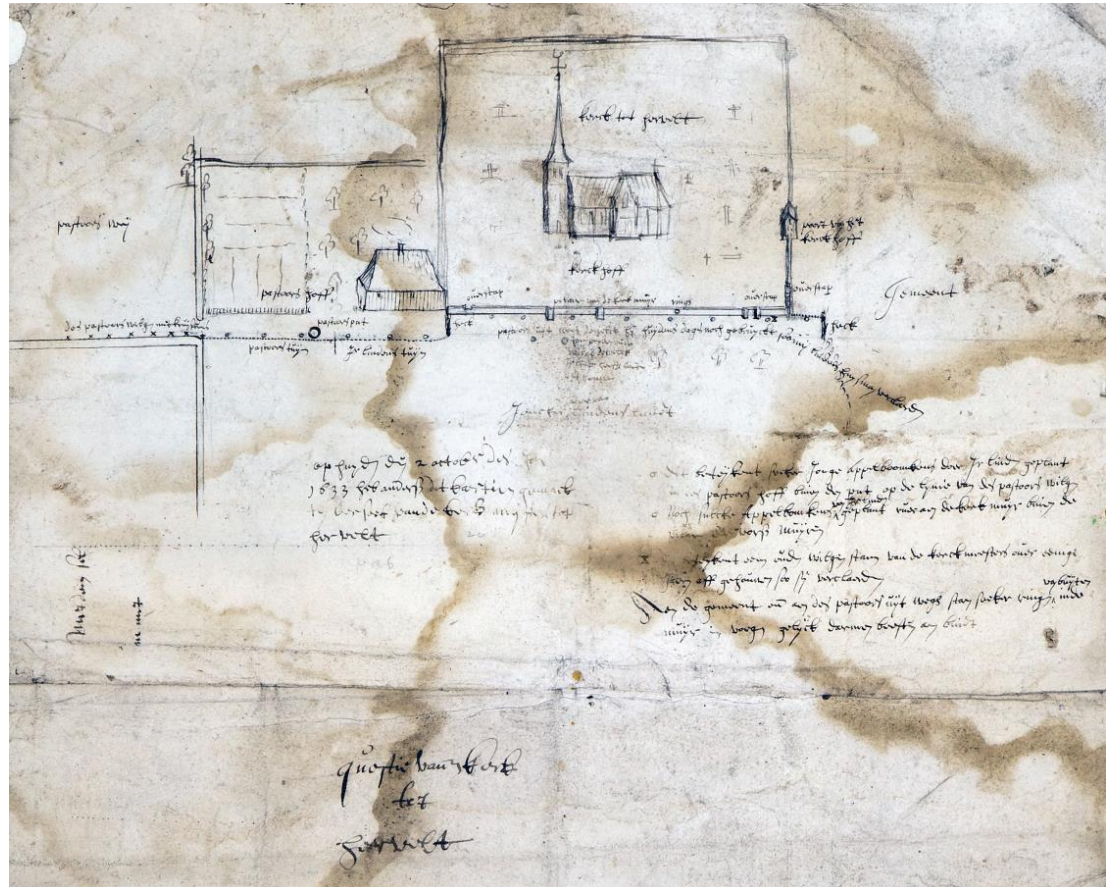
In de volgende aflevering van Oud Neis gaat het verhaal van Huis Andelst en zijn bewoners/eigenaren verder. Dan gaat het over de roerige periode van 1821 tot aan de sloop in 1846.

¹⁴ Bron: RKD

Een netelige kwestie rond de kerk van Herveld in 1633

Gerrit Mentink en John Mulder

We schrijven 1633. De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) was nog in volle gang, maar het dagelijkse leven in onze streek ging gewoon door. Zo speelde in dat jaar een kwestie tussen de kerkmeesters van de gereformeerde, na 1816 hervormde, kerk van Herveld en jonker Caspar van Linden¹⁵. De kerkmeesters maakten de kwestie in 1633 aanhangig bij het Hof van Gelre. Dat zond zijn landmeter, Nicolaes van Geelkercken, op 2 oktober naar Herveld om de situatie rond de kerk in ogenschouw te nemen en in kaart te brengen.

Afb. 1 Questie van [de] kerck tot Herveld in 1633

Bij de schetskaart (afb. 1) ontbreken processtukken. Die zijn ofwel verloren gegaan, ofwel door het Hof geseponeerd ofwel de zaak is in der minne geschikt. Om te begrijpen waarover de kwestie handelde, moeten we het dus doen met de informatie op de kaart. Belangrijk om te weten: omstreeks 1580 is de kerk van Herveld zoals zovele Betuwse kerken overgegaan naar het nieuwe geloof¹⁶. De laatste pastoor van Herveld was Derick van Mekerens, die omstreeks 1573 voor het laatst wordt vermeld¹⁷. In 1602 werd, voor zover wij weten, de eerste dominee van Herveld aangesteld, Johannes Bachusius¹⁸.

¹⁵ Gelders archief, 0498, inv.nr. 9-0002.

¹⁶ G. J. Mentink, 2018. De Reformatie in Elst, circa 1560 - circa 1600. In: Strijd om de kansel; Reformatie in de Betuwe. Opheusden, Tabula Batavorum, Terugblik 19, blz. 141-153.

¹⁷ Gelders Archief, 0193, inv. nr. 99 [1572-1580] fol.1, 22, 55v.

¹⁸ www.dominees.nl.

Hij zal toen de pastoorswoning (weem) naast de kerk hebben betrokken, die in 1602 al wordt genoemd¹⁹. Ten tijde van dit proces was David Heijster dominee in Herveld (van 1631 tot 1659)²⁰.

De schetskaart maakte deel uit van de collectie van generaal-majoor F.A. Hoefer (1850-1938)²¹. Hoe hij die collectie in bezit heeft verkregen, is niet bekend. Zijn erfgenamen stelden de collectie ter beschikking van het Rijksarchief in Gelderland te Arnhem, nu Gelders Archief²². De kaart (32 cm x 42 cm) is ontsierd door vochtvlekken, waardoor het handschrift hier en daar moeilijk te lezen is. Op de onderste helft staat de titel van de kaart: *questie van [de] kerck tot Hervelt*.

Transcriptie en beschrijving van de kaart uit 1633

De schetskaart (afb. 1) is naar het noordwesten gericht (noordpijl ontbreekt) en bestaat uit drie delen, van boven naar onder:

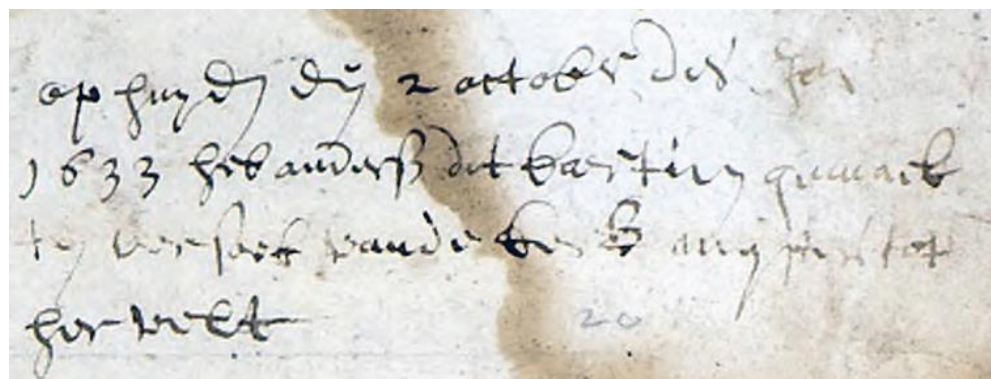
- de plattegrond van het kerkhof en die van de weem (woning van de dominee);
- de uitweg van hek tot hek van de weem tot aan de begaanbare weg (niet op de kaart weergegeven) en de gemeent²³;
- de ondertekening en de legenda.

We beginnen met de transcriptie en de vertaling van de ondertekening en de legenda van de kaart. Daarna komen de twee plattegronden van de kerk en de weem aan bod, en ten slotte de uitweg, waar alles om draait.

De ondertekening

Merkwaardig is dat de naam van de cartograaf op de ondertekening (afb. 2) niet voorkomt; sterker nog, hij ontbreekt op de gehele kaart. Waarschijnlijk heeft hij het in de haast vergeten. Hoe weten we nu dat Nicolaes van Geelkercken toch deze kaart heeft gemaakt? Omdat:

- de kaart deel uitmaakt van de collectie Van Geelkercken van F.A. Hoefer;
- Van Geelkercken in die periode gezworen landmeter was bij het Hof van Gelre;
- zijn handschrift lijkt op dat van andere kaarten die hij heeft gemaakt.

Afb. 2 De ondertekening

¹⁹ Regionaal Archief Nijmegen, Stadsbestuur Nijmegen 1196-1810, inv. 2042. [*Staet der geestelicke goederen...etc.* 1602].

²⁰ www.dominees.nl.

²¹ T. J. Meijer, 1985. Hoefer, Frederic Adolph (1850-1938). In: J. Charité (red.), Biografisch woordenboek van Nederland, deel 2. Amsterdam, Elsevier.

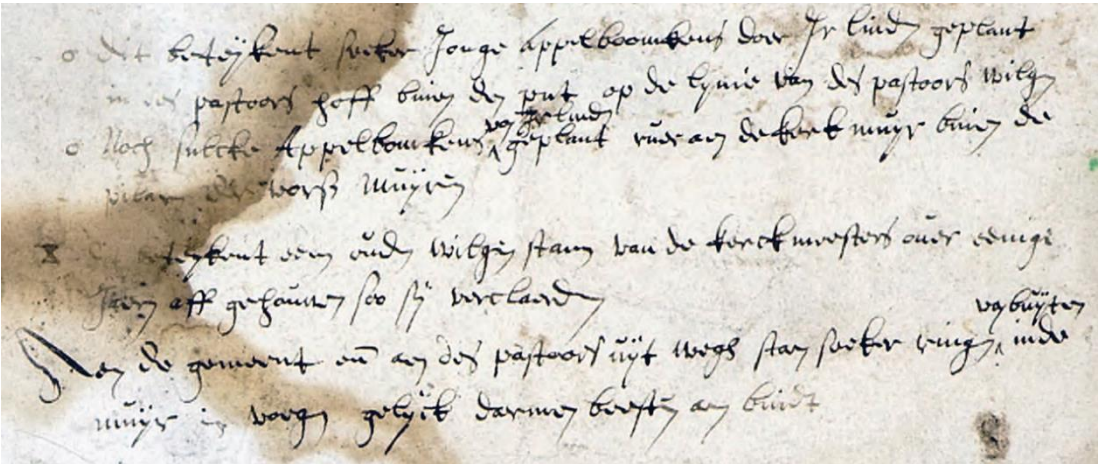
²² Gelders archief, 0498, inv.nr. 9-0002.

²³ De gemeent of gemeint(e) was in gemeenschappelijk bezit en in beheer bij het kerspel Herveld, later in de negentiende eeuw de dorpspolder Herveld. Gemeinten lagen veelal in laaggelegen, verlande rivierbeddingen en waren meestal in gebruik als grasland, waar bepaalde boeren hun vee inschaarden. In die zelfde laagten lagen ook de wegen, iets opgehoogd. Gemeint en begaanbare weg lagen dus naast elkaar (afb. 8 en 9).

Op huyden den 2 october des ja[ers]	Heden, 2 oktober 1633, heeft ondergete-
1633 heb anders[chrevene] dit kartien	kende dit kaartje gemaakt op verzoek van de
gemack ten versoeck van de kerckmijsters	kerkmeesters van Herveld
tot Hervelt	

De legenda

Afbeelding 3 toont de legenda van het kaartje met daaronder de transcriptie en de vertaling.

Afb. 3 Legenda

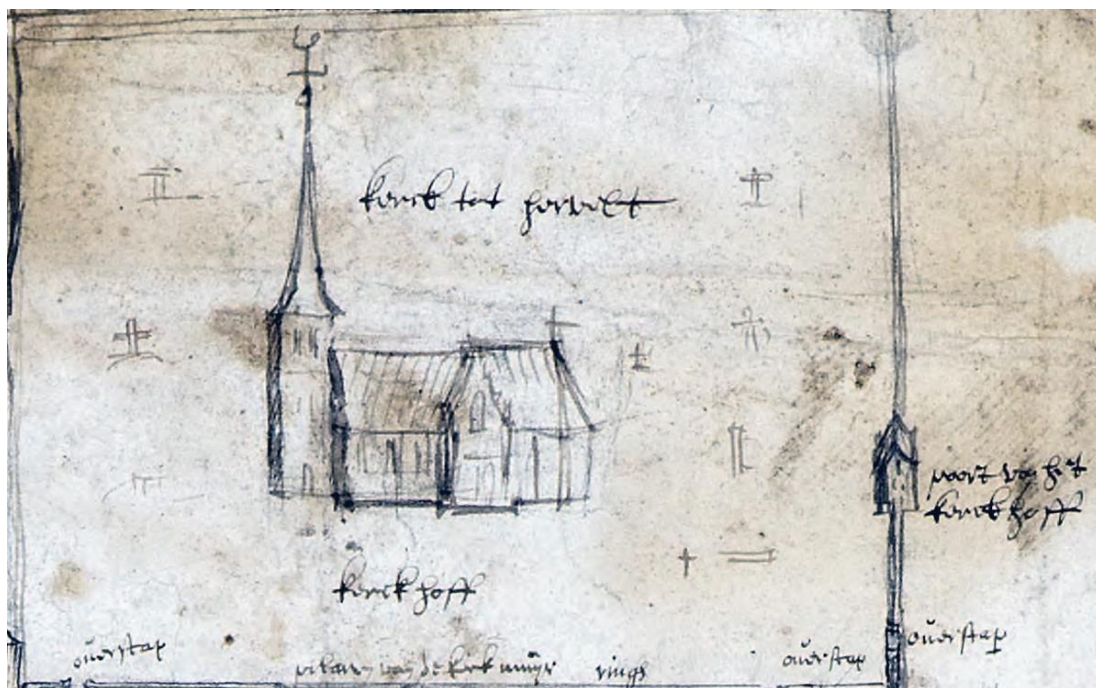
	Dit beteykent seeker jonge appelboomkens door Jr Linden geplamt in des pastoorshoff binen den put op de lynie van des pastoorwilgen	Dit betekent bepaalde jonge appelboompjes door jonker [Van] Linden geplamt in de pastoorshof binnen de lijn van de put en in het verlengde van de wilgen van de pastoor
	Noch sulcke Appelbomkens van Jr Linden geplamt vuer aen de kerckmuyr binen de pilaren der vors[eijde] muijren	Nog meer van zulke appelboompjes door jonker [Van] Linden geplamt tegen de kerkmuur binnen de pilaren van de genoemde muren
	Dit beteykent eenen ouden wilgenstam van de kerckmeesters over eenige jaeren affgehouden soo sij verclaerden	Dit betekent een oude wilgenstam, die door de kerkmeesters enkele jaren geleden zijn geknot, aldus hun verklaring
	Aen de gemeent en[de] aen des pastoorsuijtwegh staen seeker ring[en] van buijten in de mujr in voeg[en] gelijck darmen beesten aen bindt	Op de gemeent en op de uitweg van de pastoor bevinden zich aan de buitenmuren bepaalde ringen, waar men beesten [koeien] aan vast kan binden

De plattegrond van het kerkhof

De tekening (afb. 4) laat het zijaanzicht van de kerk zien met de toren en de hoge spits met daarop kruis en haan, het iets verlaagde schip en het koor²⁴. Rechts van de torenspits staat *kerck tot Hervelt* en onder de kerk *kerckhoff*. Het kerkhof is geheel ommuurd en verspreid daarover bevinden zich de graven in de vorm van kruizen. De poort aan de oostzijde van de kerkmuur vormt de hoofdingang naar het kerkhof (afb. 5). Voetgangers konden ook via een overstap naar het kerkhof.

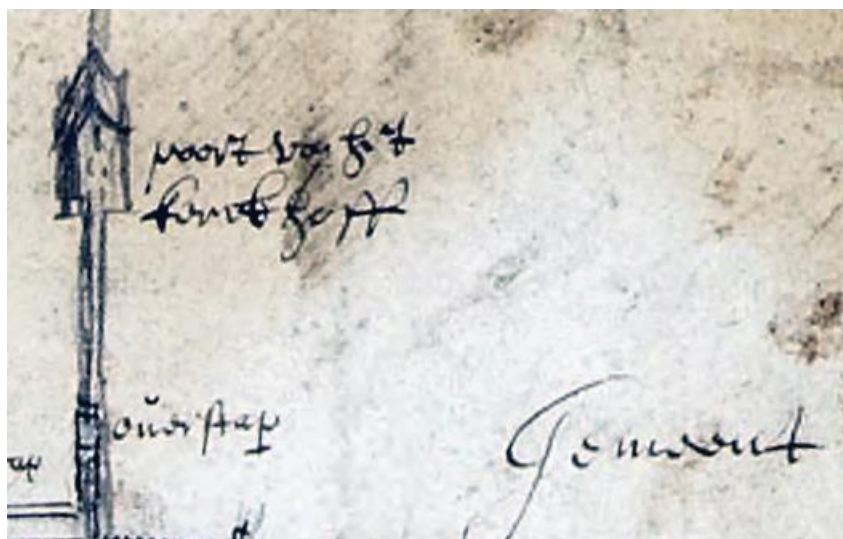
²⁴ Voor meer informatie over de bouwhistorie van de N.H. kerk van Herveld verwijzen wij naar R. F.P. de Beaufort en H.M. van den Berg, 1968. De Betuwe. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij. De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, deel 3, blz. 369-375.

Dergelijke overstappen komen ook voor aan de zuidelijke kerkmuur (afb. 4). Ze zijn aangebracht voor de snelle bezoeker, bijvoorbeeld een boer op weg naar huis of naar een weiland, die zijn koe vastbond aan de ring in de muur en via het overstapje het kerkhof betrad om een kerkmeester of dominee of wie dan ook te spreken.

Afb. 4 Kerk en kerkhof van Herveld

De aanwezigheid van twee *pilair[en]* van de *kerckmuyr* duidt erop dat de muur daar in slechte staat is en dreigt om te vallen. De steunberen moeten de muur stutten.

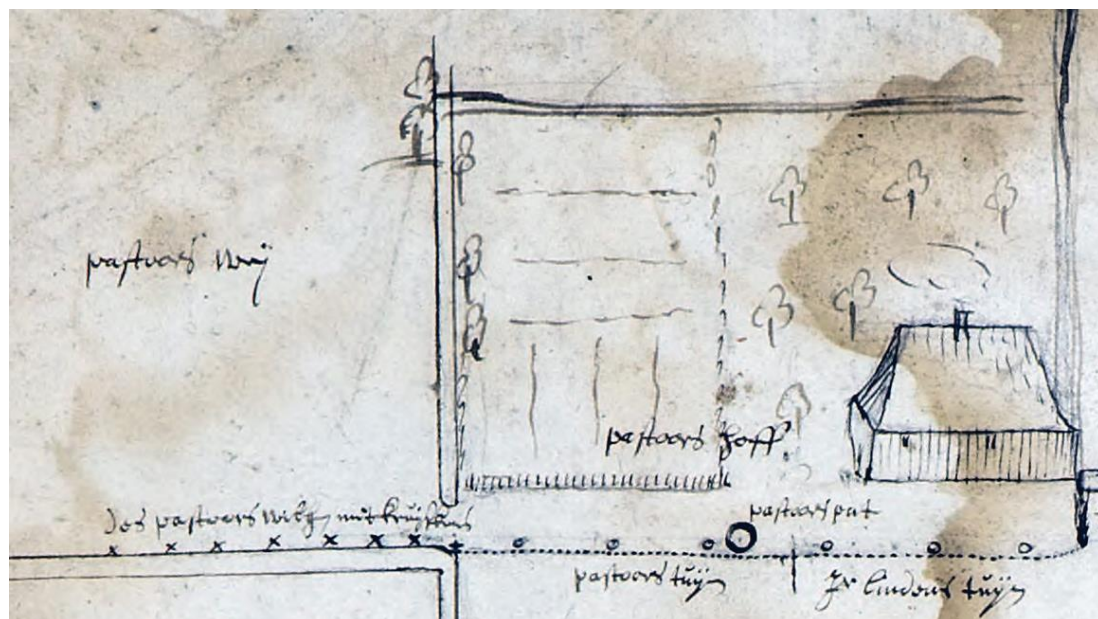
Afb. 5 De poort van het kerkhof met overstap in de muur en de gemeent

De plattegrond van de pastoorshof

De pastoorshof (afb. 6) bestaat uit de weem, een boerenwoning die tegen de kerkmuur is aangebouwd, met een bongerdje en moestuin (meestal koolhof geheten)²⁵, dus fruit en

²⁵ In het verpondingskohier uit 1649 werd het geheel omschreven als: "De pastorije tot Hervelt met de Weem groot 2 hont landts, daarop eenige fruijtbomen, wort bij den predicant aangegeven jaerlicx voor 6 gl: memorie" (Gelders Archief, 0003-358, en Transcriptie van D. Spruit, z.j., Transcriptie

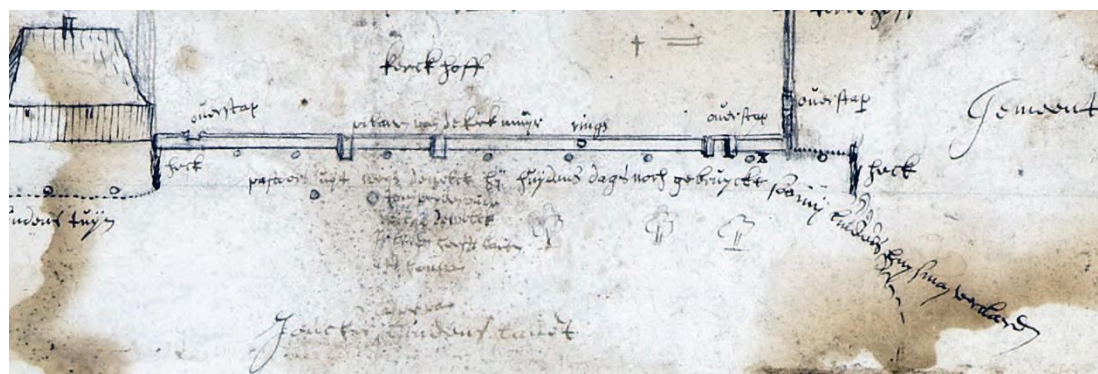
groente dicht bij huis. Het is 2 oktober en de schoorsteen rookt. Ten westen van de hof ligt de pastoorswei, waar de dominee (en vroeger de pastoor) zijn beesten (koeien) laat grazen. Langs de sloot staan met kruisjes de wilgen van de pastoor aangegeven. De tuin²⁶ van de pastoor en die van de jonker vormen de afscheiding van de hof met de pastoorsput in het midden. De rondjes langs de afscheiding van de pastoorshof zijn jonge appelbomen (zie legenda hierboven) .

Afb. 6 De plattegrond van de pastoorshof

De uitweg tussen de gemeent en de weem

Op jonker Caspar van Lindens land bevindt zich direct naast de kerkmuur de uitweg van hek tot hek (afb. 7). De rondjes op de uitweg betreffen de jonge appelboompjes aangeplant door Van Linden (zie legenda hierboven). De uitweg vormt de essentie van deze kaart en de oplossing van de kwestie.

Afb. 7 De uitweg van de weem naar de gemeente

pastoorsuijtwegh dewelck hij huij-
dendags noch gebruyckt soo mij
Lindens huysman verclaerde

pastoorsuitweg die hij heden ten dage
nog gebruikt, aldus Van Lindens huis-
man²⁷

van de verpondingen in 1649, vastgesteld voor Herveld [etc.]. Historische Kring Kesteren e.o., Osen-
vorenreeks A3, H 18).

²⁶ Een tuin betekende vroeger een omheining, nu betekent het alles binnen die omheining.

²⁷ Een soort bedrijfsleider.

Jonge ende oude wilge dewelck Jr
Linden heeftt laiten affhouwen

jonge en oude wilgen die jonker van
Linden heeft laten knotten

Joncker Caspar van Lindens landt

het land van jonker Caspar van Linden

Recht van overpad

De kwestie ging dus om het recht van overpad van de dominee over de grond van jonker Caspar van Linden, zoals de huisman al verklaarde: de pastoorsuitweg die hij heden ten dage nog gebruikt. Van Linden was kennelijk van mening dat het oude recht van overpad niet (meer) gold. Daarom bemoeilijkte hij door zijn plantgedrag de doorgang van de Herveldse dominee naar de openbare weg. Hij plantte niet alleen boompjes langs de kerkmuur, maar ook op de pastoorshof aan weerszijden van de put. Het gedrag van Van Linden was, volgens recht en regel, in strijd met het recht van overpad²⁸. Kort en goed: *het heersende erf*, namelijk grondeigenaar Van Linden, moest *het lijdende erf*, dat wil zeggen de passant (eerst de pastoor, later de dominee) een ongehinderd recht van overpad garanderen. En dat deed Van Linden niet.

De aanplant van boompjes door Van Linden op de pastoorshof roept ook de nodige vraagtekens op. Die bewaren we voor een volgende Oud Neis. Afbeelding 8 en 9 geven een indruk van begaanbare wegen en gemeenten naast elkaar in een laagte.

Afb. 8 (links) Begaanbare weg en de gemeent in een laagte (later Bredestraat Herveld) in 1634²⁹

Afb. 9 (rechts) Verpondingskaart uit 1810 met de weg en gemeent in de laagte ten noorden van de Herveldse kerk³⁰

Conclusie

Of de klacht van de kerkmeesters van de gereformeerde kerk van Herveld in 1633 door het Hof ontvankelijk/gegrond is verklaard, weten we niet, maar het lijkt er wel op. Want negentig jaar later lezen we bij een overdracht van goederen in Herveld op 22 mei 1722³¹: "[...] en hofstede met 2 morgen land [...] met in het noorden het Pastorieweijtje, pastoriehuys en kerckmuir [...] mits dat de Pastorie Weem haer vrijen uijtwegh langhs de kerckmuir als van outs is behoudende."

Tot slot, waar woonde Caspar van Linden?

Van Geelkercken schrijft stelselmatig Van Linden, maar het is Van Lynden. Caspar van Lynden woonde met zijn vrouw Geertruid van Panthaleon van Eck op het adellijk huis de

²⁸ A.S. de Blécourt, 1956. Kort begrip van het oud-vaderlandsch burgerlijk recht (bewerkt door H.F.W.D. Fischer). Groningen/Djakarta.

²⁹ G.B. Leppink, 1988. Van Geelkerckens Kaartboek van de landerijen van het Sint Catharinae Gasthuis in Arnhem (1635) vergeleken met de oudste kadastrale kaarten (1832). Arnhem, De Drie Gasthuizen i.s.m. Gelre.

³⁰ Gelders Archief, 0873 Collectie Verpondingskaarten 113. Herveld.

³¹ Gelders Archief, 0193, inv.nr. 303, fol. 292-292 verso en J. van Rinsum z.j. Procollen van bezwaar schoutambt Valburg. Osenvorenreeks A254. 6^e deel, protocol 807, blz. 1.

Boelenham in de hoge heerlijkheid Hemmen³² (afb. 10). Tijdens de watersnood van 1809 werd de Boelenham door ijsschotsen zwaar beschadigd.

Afb. 10 Huis de Boelenham door Abraham Rademaker³³

Overige literatuur

J. van Eijnatten en Fred van Lieburg, 2005. Nederlandse religiegeschiedenis. Hilversum, Uitg. Verloren.

S.J. Fockema Andreae, 1953. De kerk op wereldlijk terrein onder de Republiek. In: Nederlands archief voor kerkgeschiedenis, nieuwe serie, vol. 39: 146-157.

J. A. de Kok, 1964. Nederland op de breuklijn Rome-Reformatie; numerieke aspecten van protestantisering en katholieke herleving in de Noordelijke Nederlanden, 1580-1880. Assen, Van Gorcum.

G. Mentink en F. Mikx, 2015. Appels en peren in Elst en Lent (1900-1916). In: Dames en heren appels en peren; teelt en teeltvormen in de Betuwe. Opheusden, Tabula Batavorum, Terugblik 16, blz. 105-128.

P.H. Meurer, 2001. De jonge Nicolaes van Geelkercken, Caert-Thresoor 20, 2: 41-47.

L.G. Rogier, 1945-1947. Geschiedenis van het Katholicisme in Noord-Nederland in de 16^e en de 17^e eeuw. Amsterdam, Urbi et Orbi, 3 delen.

P.J. van Winter, 1957. De Hollandse tuin, In: Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek 8, blz. 29-121. Leiden, Brill.

M.J.C. Otten en C. Schepel, 2000. Getekende stads- en dorpsgezichten uit de topografische atlas Gelderland; Veluwezoom, Nijmegen en omgeving, Rivierengebied. Westervoort, Van Gruting.

³² J. Honders, 2003. Een wandeling door Hien en Wely, in: De Betuwe op slot; over kastelen en adellijke huizen. Opheusden, Tabula Batavorum, Terugblik 4, blz. 125-138.

³³ Gelders Archief 1551, [Topografische Atlas Gelderland] inv.nr. 3648.

Slijk-Ewijk: waar en hoe van deze plaats?

Harrie Lamers

In een oude tekst van 855 wordt de plaats Ewijk genoemd als Ewic. Ik schreef erbij: "Er staat dus Ewic: maar waar is dan Slijk-Ewijk? In een Duits commentaar staat erbij: Ewic = Slijk-Ewijk. Is dat waar? Antwoord: in deze oude tijden had de Waal (Vahal) nog geen vast stroomgebied; hij slingerde door het landschap, nu weer meer naar het noorden, dan weer naar het zuiden. De plaats Ewijk (e = water, wijk = handelsplaats) was nog niet gesplitst in Ewijk en Slijk-Ewijk." Maar hoe en waar was dan die plaatsnaam?

Op een oude kaart van Maas en Waal uit ca. 1649 komt de plaats Ewick voor in het Land van Maas en Waal, gelegen aan de Waal tussen de plaatsen Bunningen en Winssen³⁴. In een kroniek van 1397 worden als dorpen in het Rijk van Nijmegen genoemd: Wynssen, Ewijk, Bonyngen en Wuerde. In een kroniek van 1465 worden genoemd in het Rijk van Nijmegen de plaatsen: Bonynghe, Ewick, Wynsen³⁵.

In de brief van de bisschop van Utrecht van 1457 over de splitsing van Oosterhout en Ewijk blijkt dat dit Ewijk onder het bisdom Utrecht viel. Het bisdom Utrecht behoorde kerkrechtelijk tot het aartsbisdom Keulen. Op de kaart *Kaart van de dijkschouw van Maas en Waal 1544* (zie afbeelding) wordt ook Ewick genoemd tussen de plaatsen Wijnssen en Beuningen³⁶. Het gebied tussen Maas en Waal behoorde tot 1559 tot het aartsbisdom Keulen. Deze Keulse kerkprovincie ontstond vanuit de Romeinse provincie Germania Inferior (Neder-Germanië) en had als suffragaan-bisdommen onder andere Utrecht en Luik. De politiek van koning Philips II (1527-1598) leidde in 1559 tot afzonderlijke bisdommen of kerkprovincies waarbij Luik en Utrecht zelfstandig werden en niet meer onder Keulen vielen. Uit de kaarten en de kerkelijke brief van de Utrechtse bisschop blijkt dat er twee plaatsen waren met de naam Ewijk: een tussen Maas en Waal en een in de Betuwe. Nu is dat niet vreemd: er zijn wel meer plaatsen met dezelfde naam, denk maar aan Oosterhout in Noord-Brabant en Oosterhout in Gelderland.

Waar komt dan de naam Slijk-Ewijk vandaan? De oudste vermelding hiervan staat in de genealogische begraafboeken van de gereformeerde gemeente Slijk-Ewijk: Gerrit Hell die op 19 januari 1609 begraven werd te Slijk-Ewijk en Oosterhout. De plaats Ewijk in het Land van Maas en Waal viel onder de rooms-katholieke parochie van de Doddendaal. Er zijn twee kerkboeken bewaard: *Trouw- en Proclamatieboek des Dorps Winssen en Ewijk. Beginnende met den 8sten April 1796* en het *Rooms-Katholieke Gemeente Ewijk Begraafboek 1738-1779* (*Catalogus defunctorum in parochia quo ego P. Ant. Knors stabilter hic incepti degere* = Lijst van overledenen in de parochie die ik pater Antonius Knors bestendig begon op te stellen).

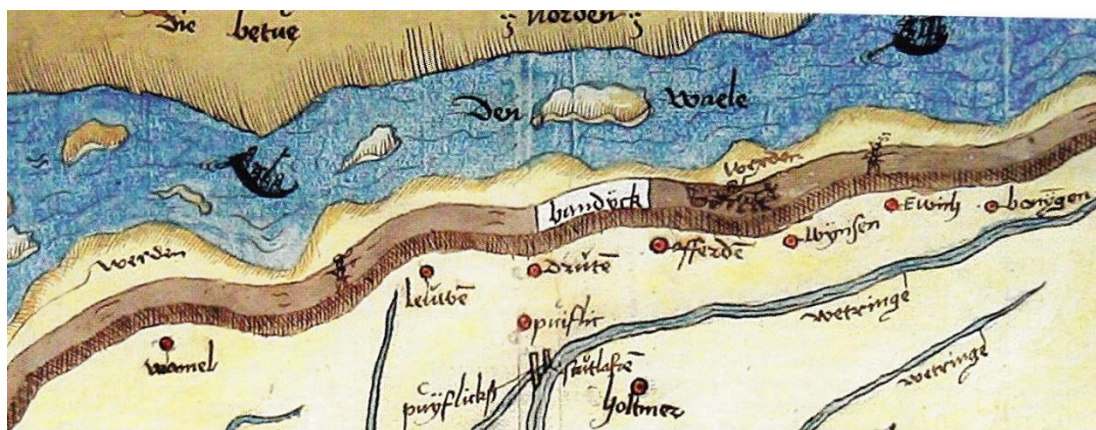
Het is mogelijk dat de naam Slijk-Ewijk gevormd is tegelijk met de oprichting van de gereformeerde gemeente aldaar. Wegens de toestand van de wegen daar (zie de bisschoppelijke brief over de klacht van de Ewijkers) was dat gebied moeilijk begaanbaar wegens de modder: "Als gevolg van de buitensporige afstanden is op bepaalde tijden van het jaar wegens het ruime aantal parochianen dezelfde genoemde kerk wegens de modderige wegen minimaal en moeilijk te bereiken.

³⁴ J. Stinner en K-H. Stekath (red.): Het hertogdom Gelre; geschiedenis, kunst en cultuur tussen Maas, Rijn en IJssel. Utrecht, Matrijs, 2003, p. 290. En: Gelders Archief 0124 [Hof van Gelre en Zutphen], inv. nr. 5258.

³⁵ J.H. Manders: Het land tussen Maas en Waal. Zutphen, Terra, z.j., p. 15.

³⁶ Zie noot³⁴, p. 291.

De kerk zelf van Oesterholt ontkent moeilijk bereikbaar te zijn.” Deze toestand zou een aanleiding kunnen zijn voor de nieuwe naam Slijk-Ewijk om deze plaats te onderscheiden van de rooms-katholieke plaats Ewijk in het Land van Maas en Waal.

Detail van de kaart van Maas en Waal uit 1544 (Gelders Archief 0124-4909)

De overval op het distributiekantoor in Herveld

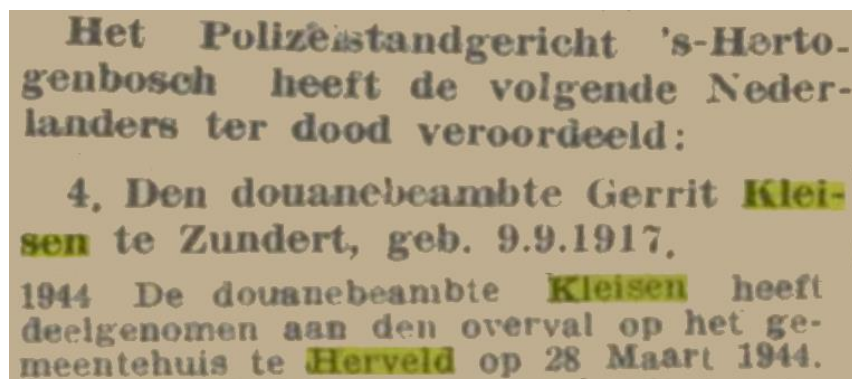
Gerrit Kleisen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was in het gemeentehuis van Herveld, op het kruispunt van de Hoofdstraat en de Stenenkamerstraat, een distributiekantoor gevestigd. Op 28 maart 1944 werd op dat kantoor een overval gepleegd. Mijn vader Gerrit Kleisen, wiens naam ik draag, was bij deze overval betrokken. Hij is door de Duitsers op 6 juni 1944 tot de doodstraf veroordeeld. Mijn moeder moest dit verschrikkelijke bericht vernemen uit de krant van 7 juni, een dag voor mijn eerste verjaardag.

Distributiekantoor in Herveld

Mijn moeder liep hierdoor een groot trauma op, waarvan zij nooit genezen is. Ik moest met moeder mee naar elke gebeurtenis die betrekking had op de oorlog en heb daardoor als bescherming voor mijzelf een meestal ongeëmotioneerde houding gevonden. Ik ben mij eerst in 2017 nogal intensief met de geschiedenis van mijn vader gaan bezighouden, doordat een Joodse man mij vragen stelde over zijn vlucht naar Zwitserland als vijfjarige met zijn ouders. Daarbij heeft mijn vader met een collega hem, met zijn ouders, over de grens met België gebracht. Toen ben ik in de grote hoeveelheid documentatie gedoken die mijn moeder mij heeft nagelaten. Ik werd gegrepen door de gegevens die over hem zijn te vinden. Inmiddels heb ik drie boeken over het verzet geschreven.

Het vonnis in de krant van 7 juni 1944

De achtergrond

Ik bezit ook veel informatie over de overval op het gemeentehuis in Herveld. Ik zal de geschiedenis verkort weergeven en inpassen in de gebeurtenissen die zich eraan vooraf en erna hebben afgespeeld.

Op 8 juni 1943 ben ik geboren. Mijn vader kon daar niet bij zijn. Mijn moeder schrijft hem de volgende dag: "Lieve man, ik lig momenteel in bed te schrijven, aangezien gisteren onze zoon is geboren. Vanmorgen heb ik hem bij mij in bed gehad, onze Gerrit Wiechert.

Hij heeft zo'n knap snoetje. Net zo'n bekje en neus als zijn papa." Een dag later maakt mijn oom, die op bezoek komt, de nevenstaande foto, die later de enige afbeelding is waar ik samen met mijn vader op sta.

Mijn vader was in militaire dienst sergeant in een grensbataljon dat gelegerd was bij Lent aan de Waal, min of meer tegenover Nijmegen.

Zijn eenheid moest zich, zonder de strijd met de Duitsers aan te gaan, terugtrekken op de Randstad om die te gaan verdedigen. Zover kwam het niet. Na het bombardement op Rotterdam capituleerde Nederland en na enige tijd mocht mijn vader naar huis in Apeldoorn. De toen gebruikte route wordt op zijn voorstel ook gebruikt na de overval op Herveld. Later kreeg hij omdat hij een dienstverband had met de Nederlandse staat, een functie bij de douane en werd hij geplaatst in Wernhout onder Breda aan de grens met België. Zijn functie heeft hij gebruikt om mensen die Nederland wilden ontvluchten, de grens over te brengen. Dat waren militairen van de KMA (Koninklijke Militaire Academie) in Breda, Joden op weg naar Zwitserland, neergeschoten vliegtuigbemanningen en ook spionagemateriaal. Daar treedt verraad op en mijn vader duikt onder in de Achterhoek in Lintelo bij Aalten. Dat valt hem zwaar, want mijn moeder is in verwachting van mij.

Hij houdt zich in eerste instantie afzijdig van het verzet, omdat hij wordt gezocht door de Duitsers. Als hij op een van zijn fietstochten door de Achterhoek Cornelis Ruizendaal, alias Zwarte Kees, ontmoet en hij hoort dat die onderzoek doet naar een man die ervan verdacht wordt Joden aan te geven, gaat hij hem helpen in zijn onderzoek. Deze man, zijn naam is Heuthorst, schijnt boerderijen af te gaan op zoek naar Joden en als hij het vermoeden heeft dat die ergens zijn ondergedoken, geeft hij dat door aan de bezetters. Mijn vader en Ruizendaal gaan de boerderijen af en vragen daar of Heuthorst daar ook is geweest. Zo ontdekken ze gezamenlijk dat deze man inderdaad bij veel boerderijen is geweest met als excuus dat hij op zoek is naar strikken om dieren te vangen. Ruizendaal heeft hem later, na meer informatie over verraad van deze man, omgebracht. Zo is een eerste stap gezet naar een hechte samenwerking. Mijn vader vertelt Ruizendaal over zijn verzetswerk aan de grens en over de veiligheidsmaatregelen die hij daar van de Belgen heeft geleerd. Als een van de medewerkers van Ruizendaal wordt gearresteerd, vraagt hij mijn vader of hij de opgevallende plaats in zijn ploeg wil innemen. Daarin stemt hij toe. Ook de overige leden van de knokploeg, Jan Ket en Feitze de Vries, stemmen daarmee in en mijn vader krijgt de schuilnaam Gijs Lensink. Feitze de Vries verklaart:

Op een zekere avond, komt Gerrit bij de dames Ommink op de Meiberg, waar veel vergaderd werd. Hij vond daar Kees Oudeendaal met de vreemde persoon. Kees vertelde deze van als Gijs en vertelde zijn plan, Gijs van Jaap in de plaats te schuiven, zodat Jaap vanwege het, na zijn arrestatie in Groningen, Gijs die reeds door Kees was in het verzetwerk, deed zijn intrede in de Achterhoek L.K.S.

Zetten-Andelst

Via de vertegenwoordiger van de Achterhoek in de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers, Jan Wikkerink, krijgen ze het verzoek een overval te plegen op het distributiekantoor in Zetten-Andelst. Dat verzoek nemen ze aan en er vindt overleg plaats hoe men dat gaat uitvoeren. Het voorstel van mijn vader om op de terugweg een totaal andere route te volgen dan op de heenreis nemen ze over. Mijn vader kent die weg omdat hij zo na de Duitse inval naar het westen is gereisd. Nu willen ze via Rhenen met de trein in twee groepen terug naar Aalten. De eventuele buit zullen ze ergens onderweg opslaan en later laten ophalen. De andere mannen vinden het een geweldig plan en stemmen ermee in.

Ruizendaal bespreekt ter plekke de overval met een ambtenaar van de technische dienst. Die heet Van de Linde en woont in Zetten. Hij vraagt naar hulp van iemand van het kantoor om in het gebouw te komen. Van de Linde bespreekt dat met het personeel. Niemand staat te springen om dat te doen omdat het gebouw 's nachts wordt bewaakt. Als zij er onderling over praten hoort een jong meisje dat en ook dat niemand wil helpen. Nu, zij wil het wel. Ze gaat naar Van de Linde en zij dringt aan om bij een volgend gesprek met die man van het verzet aanwezig te zijn. Dat gebeurt ook. Ruizendaal is in eerste instantie huiverig, zo'n jong meisje? Maar als Truus Vens haar idee toelicht, luistert hij aandachtig. Ze begint met het tonen van een plattegrond die ze op tafel legt. Kijk, hier bevindt zich de kluis. Hoe ze wil helpen geeft ze ook aan. Ze laat zich op zolder insluiten als het gebouw op slot gaat en de bewakers beneden zitten. Ze zal als de overvallers zich melden de deur beneden openen. En over het argument om haar in te schakelen heeft ze ook nagedacht. Na de overval zal er ongetwijfeld een onderzoek komen. Wie zou haar nu moeten verdenken? Ze is niet eens bij de bespreking geweest. Ruizendaal is om, wat een geweldige hulp!

Er breekt onverwacht een ontzettend drukke en spannende tijd aan, er staat van alles te gebeuren. Mijn moeder is met mij bij mijn vader op bezoek en wij vertrekken op de dag dat mijn vader op weg gaat naar de overval op het distributiekantoor in Herveld. Dat weet mijn moeder niet als wij met zijn drieën op weg gaan naar het station in Varsseveld, waar mijn vader met twee collega's, Jan Ket en Feitze de Vries, heeft afgesproken om naar Herveld te gaan met de trein. Ik lig in de kinderwagen.

Mijn moeder schrijft daar later over: "Mijn man, Gerrit Kleisen, was ondergedoken in Lintelo bij Aalten. Op een dag bracht hij mij naar het station. Hij met de fiets

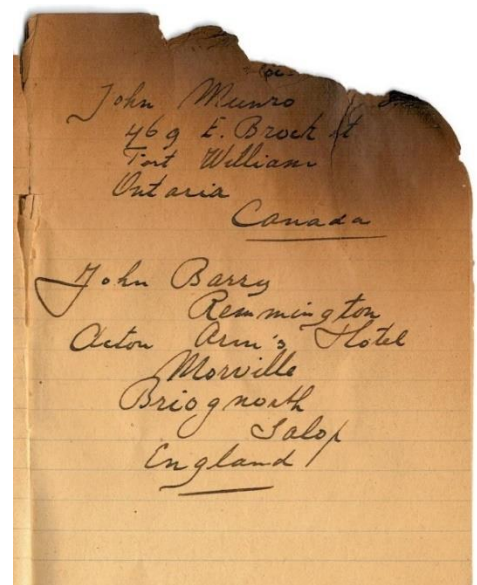
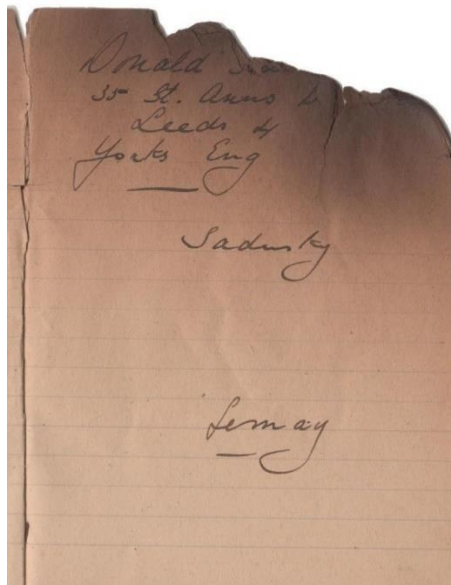
en ik met mijn 9 maanden oude zoon in de kinderwagen. Opeens wordt er geschoten op vliegtuigen en zagen we er een paar naar beneden komen. Ook zagen we parachutes met mensen, die eruit waren gesprongen. Mijn man vloog ineens weg om ze te helpen. Later hoorde ik van hem dat hij de parachutisten had verborgen en uit de handen van de moffen had weten te redden." Even later vinden ze nog een tweede piloot. Ook Jan Ket en Feitze de Vries zien de piloot neerdalen en gaan erop af. Jan Ket: "Op weg naar Zetten-Andelst hadden we eerst nog een Amerikaanse piloot, die vlakbij ons was neergekomen, op een boerderij in bewaring gegeven." Mijn vader noteert de namen van de piloten in een klein notitieblokje, dat hij verstopt in zijn laars en altijd bij zich draagt. Na overleg met Ruizendaal besluiten ze de overval in Zetten-Andelst tot nader tijdstip uit te stellen. De beiden piloten overleven de oorlog.

Na enige ogenblikken zagen wij hoog boven ons een parachute. Wij gooiden onze fietsen in de berm van de weg en renden naar de plaats waar van wij dachten dat de parachute zou neerkomen. Na enige ogenblikken kwamen man en parachute op enige meters van ons vandaan aan de grond. De man blijkt een Amerikaan te zijn. Hij vertelde dat zijn plane was geëxplodeerd. Na deze korte kennismaking besloten wij onze Amerikaanse vriend met de meeste spoed naar de boerderij van mevrouw Prins te brengen, waar hij liefdevol werd ontvangen.

Fragment uit het verslag van Jan Ket

Nog diezelfde nacht is mijn vader nog een keer bij het redden van bemanningsleden van een vliegtuig betrokken. Een van hen, John Barry Remington schrijft: "Na mijn landing kwam er een vriendelijke boer naar mij toe. Hij vroeg mij mee te gaan naar zijn boerderij." Ook nog twee andere bemanningsleden zijn gered. Jan Wikkerink: "In maart zijn door Kleisen, in samenwerking met ondergetekende, toen we wisten dat in de nacht piloten waren afgesprongen, er drie gered en geholpen." Ook deze twee namen noteert mijn vader in zijn notitieboekje.

Ook deze mannen hebben de oorlog overleefd. Mijn moeder heeft na de oorlog nog briefcontact met Remington gehad. Een dag na het onderbrengen van deze mannen gaat alsnog de overval op het distributiekantoor in Herveld 's nachts om 1.00 uur plaatsvinden.

Fragmenten uit het notitieboekje van vader Gerrit Kleisen

27 maart 1944

Feitze de Vries, Jan Ket en mijn vader vertrekken per fiets uit Aalten. Ruizendaal is met Michael Henrich, alias Rooie Henkie, al in Zetten-Andelst aanwezig. Truus Vens heeft zich in het distributiekantoor laten insluiten en beleeft spannende uren als een bewaker probeert de deur open te krijgen van het zolderkamertje waar ze zich heeft opgesloten. De mannen kunnen vanaf middernacht ter plaatse zijn en zullen met een lichtsignaal aangeven dat ze er zijn. Ze staat achter het zolderraampje te wachten op dat teken dat maar niet komt. Wat een spanning geeft dat.

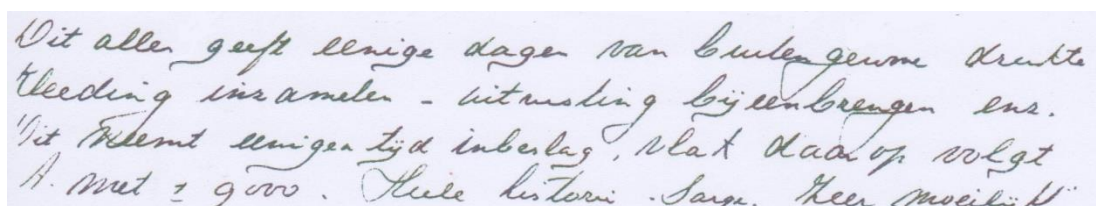
Truus Vens na de oorlog

28 maart 1944

Als Jan Ket om 01.00 uur het teken geeft, loopt zij behoedzaam de trap af en opent de voordeur. De mannen komen binnen en geven zwijgend aan haar actie te waarderen. Zij verdwijnt in de nacht. De mannen vallen de kamer binnen waar de bewakers zitten. Met chloroform helpen ze die van de wereld af. Een stribbelt nog behoorlijk tegen en krijgt van Ruizendaal een klap op zijn achterhoofd.

Het openbreken van de kluis verloopt veel moeizamer dan gedacht. Na veel wrikken en gezamenlijk aan het breekijzer hangen, bezwijkt de deur. Ze halen de kluis leeg, stoppen alles in meegebrachte zakken en rijden per fiets in de richting van Rheden. Onderweg verstopten ze de buit in een loods van de Heidemaatschappij. Daar staan kweekbakken met aarde. Daarin begraven ze de zakken. De buit wordt later opgehaald en naar andere plaatsen gebracht.

Mijn vader tekent over deze dagen nog op: "Dit alles geeft enige dagen van buitengewone drukte. Kleding inzamelen, uitrusting bijeenbrengen, enz. Dit neemt enige tijd in beslag. Vlak daarop volgt A. [Andelst] met $\pm$ 9000 [bonkaarten]. Hele historie. Zeer moeilijk." Uit dit verhaal blijkt hoe groot de spanning was die de mannen van het verzet soms dagen achter elkaar moesten doorstaan. Mijn bewondering hiervoor is groot.

Dit alles geeft enige dagen van buitengewone drukte.
Kleding inzamelen - uitrusting bijeenbrengen enz.
Dit neemt enige tijd in beslag, vlak daarop volgt
A. met $\pm$ 9000. Hele historie. Zeer moeilijk.

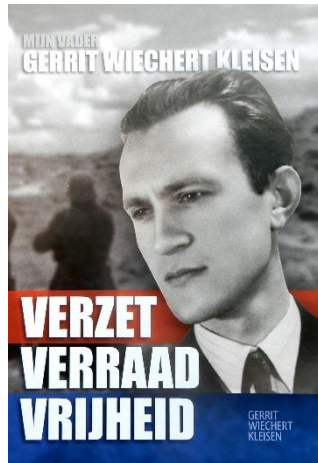
Bij een andere actie op 20 april om wapens op te halen in Rheden zijn Ruizendaal, Ket, De Vries en mijn vader betrokken. Er is verraad gepleegd. De mannen proberen in Doesburg aan een val te ontkomen. Ruizendaal vindt de dood op een binnenplaatsje in Doesburg. De anderen worden gevangen genomen en uiteindelijk op transport gesteld naar concentratie-

kamp Vught. Ket, De Vries en mijn vader weten te ontsnappen. Ket en De Vries overleven de oorlog. Ket heeft Truus Vens na de oorlog een keer opgezocht. Mijn vader wordt weer opgepakt en na een schijnproces ter dood veroordeeld. Het vonnis is, zoals in de inleiding vermeld, op 6 juni, D-day, in de duinen van Bloemendaal voltrokken. De plek is eerst in 1945 ontdekt. Mijn moeder heeft vanaf de dag van het voltrekken van het vonnis tot die tijd niet geweten waar het lichaam van haar man, mijn vader, begraven was. De daar gevonden mannen zijn herbegraven op de Eerebegraafplaats in Bloemendaal, niet ver van de plek waar ze zijn gevonden.

Een gedenksteen markeert de plek van de executie

Gerrit Kleisen heeft de onderstaande boeken geschreven over de Tweede Wereldoorlog:

Verzet, verraad, vrijheid, over zijn vader over het verzet in Wernhout en de Achterhoek. € 24,95

Kop d'r veur, over de Groninger Jaap Allersma, die toen hij werd gearresteerd werd opgevolgd in de knokploeg Aalten door Gerrit Kleisen. € 19,95

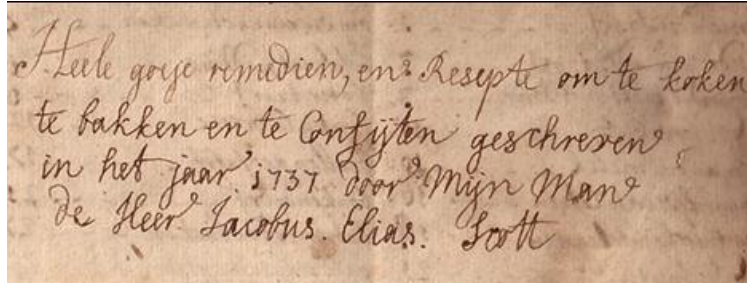
2 verzetsvrienden, over Dick Kleisen en Gijs van Haaften in het Aaltens Verzet. € 24,95

De boeken zijn te bestellen via: kleisen001@zonnet.nl. Verzendkosten € 4,65 per los boek en € 6,95 bij twee of drie boeken.

Van alles van vroeger ...

Marie Elings

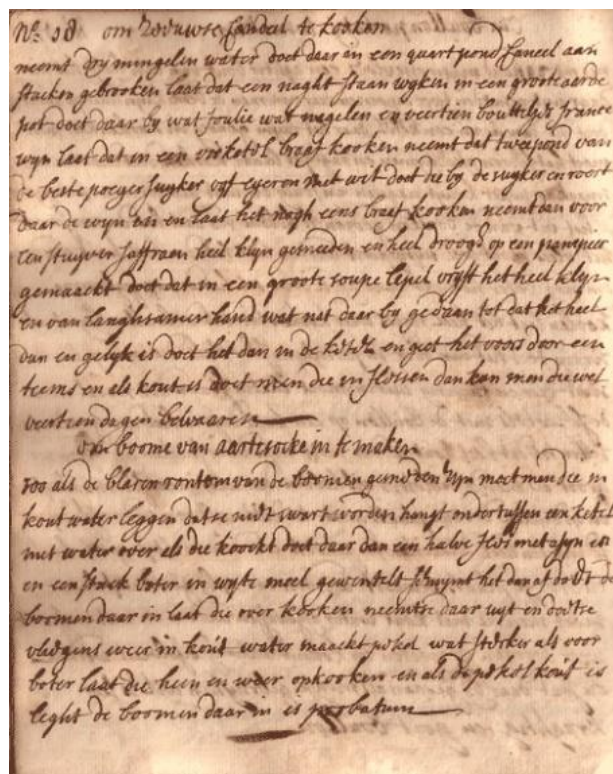
Begin 2013 werd in de kelder van een oude bakkerij in het Duitse Schüttorf, een dorp niet ver van de Duits-Nederlandse grens, in de buurt van Bad Bentheim, bij opruimwerkzaamheden een kast aangetroffen die zo te zien al heel lang niet meer was opengemaakt. In die kast ontdekten de nabestaanden tot hun verrassing een oud cahier met dicht beschreven vellen, bevattende 183 culinaire recepten.

Heele goeje remedien, en Resepte om te koken te bakken en te Confijten geschreven in het jaar 1737 door Mijn Man de Heer Jacobus. Elias. Scott

Om Zeeuwse Candeel te koken

neemt dry mingelen [mingel = ca. 1,2 l] water doet daar in een quart pond Caneel aan stukken gebrooken laat dat een naght staan wyken in een groote aarde pot doet daar by wat foulie wat nagelen en veertien boutteljes france wyn laat dat in een vis ketel braaf koken neemt dat twee pond van de beste poeyer suiker vyf eyeren met wit doet die by de suiker en roert daar de wyn in en laat het nogh eens braaf koken neemt dan voor een stuyver saffraen heel klyn gesneeden en heel droogh op een pampier gemaackt doet dat in een groote soupe lepel vryft het heel klyn en van langhsamer hand wat nat daar by gedaan tot dat het heel dun en gelyk is doet het dan in de ketel en giet het voors door een teems en als kout is doet men die in flessen dan kan men die wel veertien dagen bewaaren.

In de zeventiende eeuw waren het de welgestelde moeders die in het kraambed kandeel, bereid met peperdure specerijen, kregen als versterkende drank. Maar al snel werd het gewoonte om ook de kraamvi-site op kandeel te trakteren.

Voor een hedendaagse versie van kandeel heb je nodig:

1 fles witte wijn
½ citroen
3 kruidnagels
1 kaneelstokje
100 gram suiker
8 eidooiers

Zo ga je te werk:

Giet 1 dl van de wijn in een steelpannetje.

Voeg de schil van een halve, schoongeboende citroen toe, samen met de kruidnagels en het kaneelstokje. Laat dit een half uurtje zachtjes trekken.

Splits de eieren en klop de eidooiers (in een andere pan) op met de suiker tot ze bleek en lobbijg zijn.

Zeef de verwarmde wijn en klop dit door het eimengsel.

Zet de pan met het eimengsel in een grotere pan met warm, niet kokend water.

Voeg de rest van de wijn langzaam toe en verwarm de kandeel au bain-marie al roerend nog vijf tot tien minuten.

De kandeel dikt licht in tot een romige likeur. Kandeel is zowel lauwwarm als koud te serveren. Bewaar het in de koelkast.

Tip: gebruik de overgebleven eiwitten voor het maken van meringue.

Bronnen

J.E. Scott, 1737: *Heele goeje remedien, en resepte om te koken te bakken en te confijten*, red. H. Beelen en N. van der Sijs, 2017. De volledige tekst van dit boek is te vinden op <https://www.dbnl.org/titels/titel.php?id=scot010heel02>

Hedendaagse kandeel: <https://www.landleven.nl/inspiratie/lekker-eten/2015/juni/kandeel/>

Sponsoren

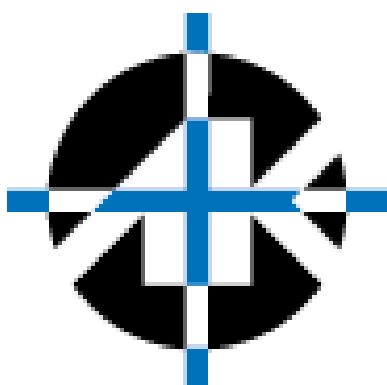
Deze Oud Neis is mede mogelijk gemaakt door:

**Assurantiekantoor
Derksen B.V. te Oosterhout
M.H.A.A. (Ria Derksen)**

**Mr. James Food & Drinks
Dorpsstraat 15 te Slijk-Ewijk**

**Grafisch bureau A & K
te Andelst**

Hier had uw logo
kunnen staan!

